

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

Савчук Оксана Володимирівна

**БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ І
СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ**

Спеціальність 8.03050802 – банківська справа

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студентка групи БСм – 51
О.В. Савчук

Науковий керівник
к.е.н., Т.С. Стубайло

Дипломну роботу допущено
до захисту:

«_____» _____ 2013 р.

Зав. кафедри банківської справи,

Доктор економічних наук, професор

Дзюблюк О. В. _____

Тернопіль – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ.....	6
1.1. Поняття банківської системи України та її елементи.....	6
1.2. Національний банк України: його роль у проведенні грошово-кредитної політики та банківського нагляду.....	16
1.3. Законодавство про банківську діяльність: перспективи та напрямки розвитку.....	28
Висновки до 1-го розділу.....	34
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	36
2.1. Характерні риси та особливості розвитку банківської системи України.....	36
2.2. Аналіз кредитного ринку України.....	49
2.3. Аналіз депозитного ринку України.....	59
Висновки до 2-го розділу.....	66
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	68
3.1. Інституційні зміни середовища діяльності комерційних банків.....	68
3.2. Шляхи вдосконалення банківського сектора економіки в Україні.....	78
Висновки до 3-го розділу.....	84
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах формування та розвитку ринкових інститутів банківська система України ще сповна не мобілізувала й не реалізувала усі властиві їй стимулюючі можливості. Нерозв'язаними залишаються проблеми: підвищення рівня капіталізації банків; ефективності функціонування банківської системи та способів оцінювання цієї ефективності; удосконалення державної стратегії розвитку банківської системи, яка б сприяла її надійній та ефективній діяльності. Відтак банківська система потребує удосконалення, розробки фундаментальних та прикладних засад її подальшого зміцнення, усунення негативних проявів, які мають місце в сучасній банківській практиці. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність проаналізувати теоретичні основи, охарактеризувати банківську систему, запропонувати практичні рекомендації для поліпшення управління її розвитком, спрямувати цей розвиток у необхідне для економіки та суспільства русло.

Актуальність зазначених проблем, недостатній рівень вивчення економічною наукою теоретичних і дослідження практичних питань функціонування та розвитку банківської системи України обумовили вибір теми дослідження.

Мета й завдання дослідження. Мета дослідження полягає в комплексному розгляді теоретичних і практичних проблем становлення та стратегії розвитку банківської системи.

Відповідно до поставленої мети у процесі дослідження вирішувалися такі завдання:

- проаналізувати поняття та елементи банківської системи України;
- визначити роль НБУ у проведенні грошово-кредитної політики та банківського нагляду;
- дослідити законодавство про банківську діяльність;
- оцінити характерні риси та особливості розвитку банківської системи України;

- проаналізувати кредитний та депозитний ринок України;
- визначити та розкрити інституційні зміни середовища діяльності комерційних банків;
- запропонувати шляхи вдосконалення банківського сектора економіки в Україні.

Об'єкт дослідження – банківська система України як складова національної економіки, процеси її формування і розвитку.

Предмет дослідження – теоретичні і практичні проблеми становлення, функціонування та розвитку банківської системи України.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети залежно від складності наукових завдань застосовувався комплекс загальнонаукових методів: аналіз і узагальнення, класифікація, оцінювання; системний та порівняльний аналіз.

Теоретична і практична основа дослідження. Значний внесок у розробку питань теорії і практики функціонування банківської системи здійснили зарубіжні вчені: Дж. М. Кейнс, Й. Шумпетер, А. Пігу, Дж. Герлі, Е. Коен, Е. Шоу, М. Фрідмен, Ф. Мишкін, П. Роуз, Дж. Сінкі, А. Грязнова, Е. Жуков, В. Колесніков, Л. Красавіна, О. Лаврушин, Ю.А. Львов. Означеній тематиці присвячено праці вітчизняних вчених-економістів, зокрема: О. Барановського, О. Васюренка, А. Гальчинського, О. Дзюблюка, Б. Івасіва, Г. Карчевої, О. Кіреєва, В. Кротюка, В. Лисицького, І. Лютого, Б. Луціва, В. Міщенко, А. Мороза, Л. Примостки, М. Пуховкіної, М. Савлука, В. Суторміної, Р. Тиркала, С. Циганова.

Не зменшуючи значимості наукових напрацювань в рамках загальної теорії банківської системи, досліджень стосовно зарубіжних банків, окремих проблем функціонування вітчизняної банківської системи, зокрема її платоспроможності та ліквідності, слід все ж констатувати, що залишаються недостатньо вивченими особливості, тенденції і перспективні напрями розвитку банківської системи України. В умовах трансформацій, які відбуваються в країні, вони потребують

глибшого розроблення як у теоретичному, так і в методично-практичному аспектах.

Нормативно-правовою й емпіричною базою дослідження є Конституція України, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти Національного банку України, а також довідкові матеріали і статистичні дані стосовно діяльності комерційних банків, опубліковані в періодичних виданнях.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що подана до захисту робота є одним з перших в українській науці цілісним, комплексним дослідженням організаційно-правових засад діяльності банківської системи. У ній сформульовано низку понять, концептуальних теоретичних висновків і пропозицій щодо їх функціонування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в роботі теоретичні положення, висновки й рекомендації можуть бути використані при подальшому опрацюванні питань, що стосуються організаційних засад діяльності банківської системи.

Структура роботи. Відповідно до мети, завдань, предмета й логіки дослідження робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг – 100 сторінки. Список використаних джерел містить – 75 найменувань.

РОЗДІЛ 1

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

1.1. Поняття банківської системи України та її елементи

Одне з центральних місць в економіці будь-якої країни належить банківській системі. Ця система вже сформувалася і функціонує тривалий період часу але потребує стабільного розвитку.

Поняття банківська система, як і більшість визначень в теорії банківської справи, не є єдиним і сталим. У міжнародній практиці найбільш поширеною є думка про те, що банківська система - це сукупність банківських і небанківських фінансових установ, що виконують окремі банківські операції. Як зазначає Ю.Василенко: «Банківська система має своє особливе призначення, свої специфічні функції, які не просто повторюють призначення і функції окремих банків». Під банківською системою, на його погляд, слід розуміти «законодавчо визначену, чітко структуровану сукупність фінансових посередників грошового ринку, які займаються банківською діяльністю» [11].

В підтвердження визначеної вище точки зору, російський вчений І. Демчик визначає банківську систему як «сукупність банків, банківської інфраструктури, банківського законодавства і банківського ринку, що знаходяться в тісній взаємодії один з одним і зовнішнім середовищем.» [22]

Л. Гриценко і Є. Онопрієнко надають два визначення поняття «банківська система». У першому варіанті визначення банківська система характеризується як сукупність банків, що виконують відповідні функції. Банківська система, на їх думку – це «сукупність різних видів банків і банківських інститутів в їх взаємозв'язку, що існує в тій чи іншій країні в певний історичний період. Ця система є внутрішньо організованою, взаємопов'язаною, має загальну мету і завдання»[19].

І. Скоропад визначає, що «банківська система – це складний комплекс, який функціонує і розвивається відповідно до цілого ряду законодавчих і нормативних

документів. Основним елементом цієї системи є комерційний банк – кредитно-фінансова установа, яка залучає і накопичує вільні грошові кошти підприємств, організацій, населення, а також здійснює випуск цінних паперів, кредитування народного господарства і населення на умовах платності, зворотності і строковості. Стан і рівень розвитку банків досить серйозно впливає на розвиток всієї суспільно-економічної формації». Тому, аналізуючи діяльність банківської системи, можна зрозуміти ситуацію в державі, а також зробити правильні висновки про роль Національного банку України у виконанні своєї головної функції – забезпечення стабільності національної грошової одиниці [62].

Заслуговує на увагу визначення банківської системи надане А.М.Морозом, який вважає, що «банківська система – сукупність різноманітних видів банків та банківських установ у їх взаємозв'язку, складова частина кредитної системи» [4].

Г. Карчева розуміє під банківською системою сукупність банків різних видів і банківських інститутів, за допомогою яких відбувається акумулювання коштів та надання клієнтам різноманітних послуг із приймання вкладів та надання кредитів [31].

О. Костюченко розуміє під банківською системою розгалужену сукупність банків, банківських інститутів, фінансово-кредитних установ, що діють у межах єдиного фінансово-кредитного механізму на чолі з центральним банком і йому підпорядковуються [39].

Вчений відносить до банківської системи і фінансово-кредитні установи, що не мають статусу банку. Відповідно до Закону України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” фінансова установа – це юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи кілька фінансових послуг та яка внесена до відповідного реєстру в порядку, встановленому законом [56]. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи,

виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг. Кредитна установа - фінансова установа, яка відповідно до закону має право за рахунок залучених коштів надавати фінансові кредити на власний ризик.

Таким чином, вчений відносить до банківської системи практично весь фінансовий ринок держави. З таким твердженням не погоджується В. Капран, який вважає, що за таких підстав ототожнюються банківська система і кредитна система держави, що є неприпустимим, оскільки перша є частиною другої [32].

Наведені вище визначення не характеризують діяльність банківської системи, як складової кредитної системи. Проте, метою функціонування банківської системи як сукупності всіх банків країни, які взаємодіють між собою, дотримуючись встановлених норм і правил ведення банківської справи є, перш за все, забезпечення ефективного грошово-кредитного регулювання економіки, кредитно-розрахункового обслуговування господарського обороту, а також стабільної діяльності банківських установ. Це, в свою чергу обумовлює необхідність розгляду законів функціонування кредитної системи в цілому, а банківської системи як її складової.

Підсумовуючи вищезазначене можна побудувати загальну схему банківської системи в контексті функціонування економічної системи (див. рис. 1.1).

Існують дві моделі організаційної побудови банківських систем розвинутих країн, що визначаються різноманітністю функцій, які вони виконують. Відповідно до першої моделі центральний банк проводить грошово-кредитну політику, що розглядається як частина інструментарію, яким володіє орган влади для регулювання економіки.

Відповідно до другої моделі перед центральним банком ставиться мета, яка зводиться до підтримки стабільності цін за допомогою спеціально призначених для цього інструментів грошово-кредитної політики, на яку не впливає політична влада.

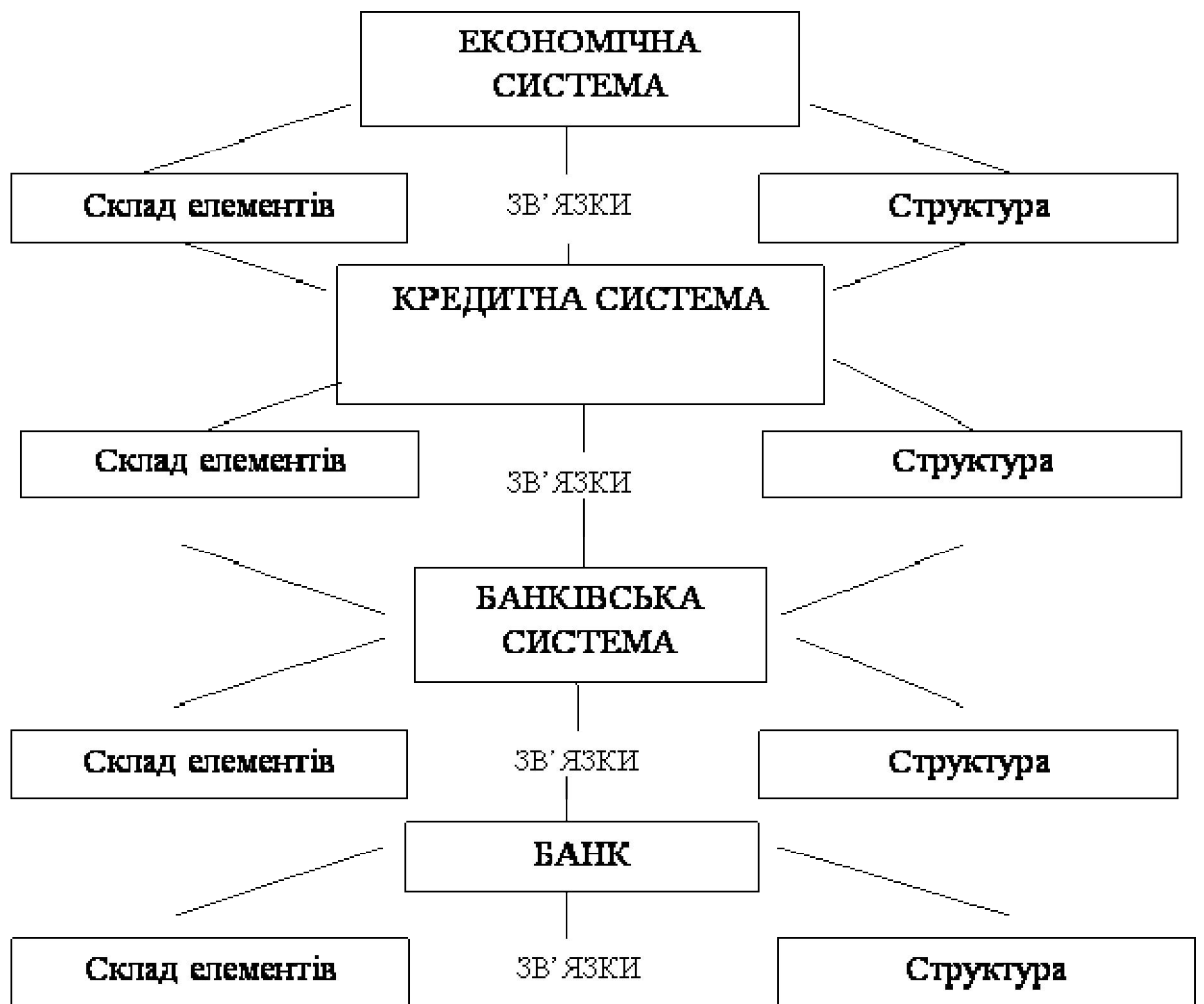

Рис. 1.1. Місце банківської системи в економічній системі [37]

Наразі виникає питання формування підходу до формування банківської системи. М. Колісник підходить до цього питання з позиції „грошової влади” або державного впливу на економіку через регулювання національної грошової одиниці і каналів обігу національної грошової одиниці. „Грошова влада” повинна створити банківську систему для подальшого втілення в життя своїх регулюючих дій [37].

Процеси, явища, зв'язки, які стосуються національної банківської системи, це чинники, що визначають тип її поведінки, – реактивний, адаптивний і активний, а також стимулюють розвиток механізмів саморегуляції. Тип поведінки банківської системи визначає напрямки її розвитку.

Характеристика банківської системи як саморегулюючої полягає в її здібності самостійно, без дії ззовні встановлювати та підтримувати надійний режим функціонування і реагувати на зовнішні дії, що порушують її діяльність. Саморегуляція забезпечується на основі зворотного зв'язку з іншими системами, зокрема економічною.

Характеристика банківської системи як керованої системи визначається цілями і завданнями системи, які, поза сумнівом, повинні співпадати з цілями суспільства. Банківська система України є дворівневою системою, оскільки в законах, регулюючих банківську діяльність, визначені цілі функціонування для кожного рівня. Для комерційних банків - отримання прибутку, для Національного банку України - захист і забезпечення стійкості гривні; розвиток і зміцнення банківської системи; забезпечення ефективного і безперебійного функціонування розрахунків.

Стратегічні завдання діяльності Національного банку України відповідають і підпорядковані інтересам розвитку економіки країни. З цих позицій банківська система є керованою. В той же час виконання завдань, що стоять перед банківською системою викликає потребу в регулюванні управління на основі економічних методів елементами системи - комерційними банками. Потреба в такому управлінні пов'язана з рівнем ризиків банківського бізнесу і його суспільним характером. Це викликає потребу в використанні методів регулюючого і захисного характеру [37, с 228].

Специфічність обліку і звітності комерційних банків в Україні навіть при доступності цього виду інформації, через недостатню компетенцію її користувачів іноді утаємничує банківський бізнес. У цьому, на наш погляд, полягає одна з

проблем – відсутність прозорості звітності комерційних банків, що утрудняє процес нагляду і регулювання банківської діяльності та не створює рівні можливості для інвесторів. З цього витікає, що банківська система не повинна бути повністю «закритою», оскільки це обмежить її взаємодію із зовнішнім середовищем і іншими системами.

Залежно від впорядкованості банків, відповідно до діючого банківського законодавства розрізняють два основних типи побудови банківської системи:

- однорівнева банківська система;
- дворівнева банківська система.

Однорівнева банківська система передбачає горизонтальні зв'язки між банками, універсалізацію їх операцій та функцій. Усі банки, що діють у країні (включаючи й центральні банки), перебувають на одній ієрархічній сходинці, виконують аналогічні функції з кредитно-розрахункового обслуговування клієнтури (див. рис. 1.2).

Рис. 1.2. Структура однорівневої банківської системи [31]

Такий принцип побудови банківської системи характерний для економічно слаборозвинених країн, а також для країн з тоталітарним, адміністративно-командним режимом управління.

Дворівнева банківська система, яка характерна для країн з ринковою економікою, складається з двох рівнів. Верхній рівень - центральні (емісійні) банки, які є банками в повному значенні цього слова лише для двох категорій клієнтів: банківських інститутів та урядових структур.

Нижній рівень - комерційні банки, клієнтами яких є підприємства, організації, населення (див. рис. 1.3).

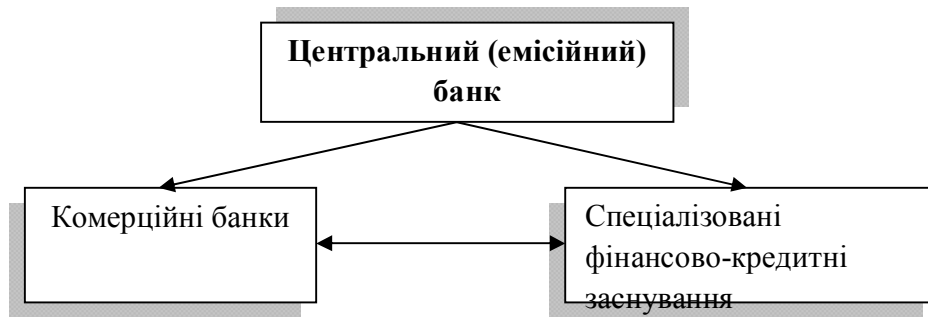

Рис. 1.3. Структура дворівневої банківської системи [37]

Сьогодні в більшості країн світу функціонує дворівнева банківська система. За такою системою відносини між банками будуються в двох площинах: по вертикалі і по горизонталі.

По вертикалі - це відносини підпорядкування між центральним банком, як керівним органом усієї банківської системи, і комерційними банками.

По горизонталі - це відносини рівноправного партнерства та конкуренції між комерційними банками.

Якщо за основу класифікації прийняти характер послуг, наданих клієнтам, то можна виділити три найважливіших елементи сучасної кредитної системи:

- центральний банк;
- комерційні банки;
- спеціалізовані фінансові застосування (страхові, ощадні).

У сукупності всі види банків складають банківську систему як взаємозв'язок фінансово-кредитних установ. Для неї за сучасних умов характерні концентрація та злиття з промисловим капіталом, а також інтернаціоналізація та створення міжнародних банківських систем.

Банківська система характеризується конкуренцією як між різними видами банків та інших кредитних установ, так і між банками одного виду (наприклад, комерційними), що позитивно впливає на кредитне і розрахункове обслуговування господарств [8, с. 25].

Серцевиною банківської системи є центральні (національні) банки. Вони або з самого початку виникали як державні, або були націоналізовані, переважно після

кризи 30-х років чи після другої світової війни. У США федеральна система банків і у Швейцарії національні банки формально не належать державі. Проте вони строго дотримуються інструкцій державних органів щодо регулювання грошового обігу. Національні банки у суверенних державах, що утворилися на базі колишнього СРСР, створюються після проголошення їх незалежності на базі Державного банку колишнього СРСР.

Функції центральних (національних) банків істотно відрізняються від функцій комерційних (чи спеціалізованих). Основні з них такі:

- 1) емісія кредитних грошей та вилучення грошей з обігу;
- 2) акумуляція та збереження касових резервів інших кредитних установ;
- 3) збереження офіційних золотовалютних резервів;
- 4) надання кредитів і виконання розрахункових операцій для урядових органів;
- 5) здійснення розрахунків і перевідних операцій для комерційних банків;
- 6) грошово-кредитне регулювання економіки;
- 7) контроль за діяльністю кредитних установ;
- 8) надання ліцензій на операції із зарубіжною валютою;
- 9) обслуговування державного боргу країни [10, с 45].

Отже, центральні емісійні банки у більшості країн виконують роль емісійного, відповідального за грошове господарство, і кредитного центру, а також роль касира держави і «банку банків». Вони є «кредиторами» останньої інстанції, тобто до них комерційні банки звертаються по допомогу у тому випадку, коли вичерпані всі інші способи мобілізації кредитних ресурсів. З підприємствами та фірмами центральний банк в операції не вступає. Основна форма надання центральним банком кредитів комерційним банкам — скуповування у них цінних паперів та переоблік (дисконт) векселів, виданих підприємствами і прийнятими на облік (для забезпечення кредиту) комерційними банками. При цьому центральний банк регулює процентну ставку [7].

Аналізуючи організацію банківських систем західних держав в умовах розвиненої економіки, фахівці дійшли висновку щодо трьох основних напрямів розвитку таких систем та їх складових:

1. банківські системи з великою кількістю банків з небагатьма відділеннями;
2. банківські системи з невеликою кількістю банків із багатьма відділеннями;
3. банківські системи з багатьма банками, пов'язаними участю.

Комерційні банки є основою банківської системи. Вони утворюються як акціонерні товариства або на пайових засадах і є кредитними установами універсального характеру. Крім комерційних універсальних банків, діють багато спеціалізованих банків та небанківських кредитних організацій. Серед них — інвестиційні банки, що проводять довгострокове кредитування та фінансування капіталовкладень у різних галузях, переважно за рахунок кредитів комерційних банків.

Ощадні банки акумулюють, як правило, відносно дрібні вклади, які разом утворюють джерела кредитування виробництва та торгівлі. Позичково-ощадні асоціації акумулюють капітал за допомогою реалізації сертифікатів, що рівнозначні довгостроковим вкладам.

У кредитних спілках капітал утворюється за рахунок пайових внесків (через акції), а використовується для короткострокових позик членам асоціації.

Страхові компанії — специфічні кредитні інститути. Мобілізовані за допомогою продажу страхових полісів кошти вони використовують для надання довгострокових кредитів підприємствам і державам. Проводиться також страхування кредитів.

Пенсійні фонди, створювані для виплати пенсій за рахунок коштів держави, підприємств і самих працюючих, також використовуються як кредитні ресурси переважно шляхом купівлі цінних паперів, акцій і облігацій.

Інвестиційні компанії, отримавши кошти від реалізації своїх акцій дрібним власникам, вкладають їх в акції різних компаній. Отже, підприємства мають істотну підтримку кредитними ресурсами як від комерційних банків, так і від небанківських кредитних організацій, а конкуренція між різними кредитними установами позитивно впливає на діяльність підприємств [4, с. 33].

Отже, банківська система – це специфічна економічна та організаційно – правова структура, що забезпечує функціонування грошового ринку та економіки в цілому.

Вона покликана виконувати такі функції:

- трансформаційну;
- створення платіжних засобів та регулювання грошової маси;
- забезпечення сталості банківської діяльності і грошового ринку.

Трансформаційна функція зумовлена посередницькою місією банків. Мобілізуючи вільні грошові кошти одних суб'єктів ринку і передаючи їх різними способами іншим суб'єктам, банки мають можливість змінювати:

- строки грошових капіталів;
- їх розміри;
- фінансові ризики.

Функція створення грошей і регулювання грошової маси полягає в тому, що банківська система оперативно змінює масу грошей в обігу, збільшуючи її відповідно до зміни попиту на гроші. Це ключова функція банківської системи. В її виконанні беруть участь усі ланки системи. Вона стосується усіх напрямків банківської діяльності, насамперед кредитної.

Функція забезпечення сталості банків та грошового ринку пов'язана з надзвичайно високою ризиковістю банківської діяльності. Банки, на відміну від інших економічних суб'єктів, несуть підвищену загрозу дестабілізації власної діяльності, розлад усього грошового ринку, провокування загальноекономічної кризи [9, с. 158].

Таким чином, в ході проведених досліджень можна визначити банківську систему як сукупність Національного банку і комерційних банків під об'єднуючим управлінням Національного банку, яка знаходиться в постійному розвитку і взаємодії між собою, зовнішнім середовищем, і разом утворюючих єдине ціле. Банківська система відноситься до складних систем, що поєднують в собі ознаки детермінованих і імовірнісних систем. Це система активного цілеспрямованого типу.

1.2 Національний банк України: його роль у проведенні грошово-кредитної політики та банківського нагляду

Провідне місце в банківській системі належить Національному банку України (НБУ). Він покликаний провадити єдину політику в сфері грошового обігу, зміцнення національної грошової одиниці — гривні.

Національному банку України надано монопольне право на випуск грошей (емісію). Він виконує роль емісійного центру. Банк зберігає резервні фонди грошових знаків, дорогоцінні метали, у тому числі золото, валютні запаси.

Головне призначення Національного банку України – це управління грошовим оборотом з метою забезпечення стабільного не інфляційного розвитку економіки. НБУ впливає на грошовий оборот через зміну пропозицій грошей і зміну ціни грошей.

Згідно ст. 15 Закону “Про банки і банківську діяльність ” Національний банк разом з комерційними банками здійснює обслуговування державного боргу, виконуючи операції, пов'язані з розміщенням державних позик, їх погашенням та виплатою процентів по них [54].

НБУ є єдиним зберігачем державного золото-валютного запасу, дорогоцінних металів і дорогоцінних каменів.

Як головна кредитна інституція держави, центральний банк повинен враховувати загальноекономічні цілі та узгоджувати свої дії з урядом та іншими

державними установами, що формують економічну і фінансову політику. За своїм правовим статусом НБУ є однією з важливіших інституцій держави, не входячи при цьому до жодної з гілок влади.

Організаційна структура Національного банку будується за принципом централізації з вертикальним підпорядкуванням. До системи Національного банку входять:

- центральний апарат, розташований у м. Київ;
- Кримське республіканську і 24 обласних управління;
- розрахункові палати;
- Банкотно-монетний двір;
- фабрика банкотного паперу;
- Державна скарбниця України;
- центральне сховище;
- спеціалізовані підприємства, банківські навчальні заклади й інші структурні одиниці і підрозділи, необхідні для забезпечення діяльності НБУ.

Структура центрального апарату НБУ заснована на засадах лінійно-функціонального принципу. Під структурою центрального апарату НБУ слід розуміти сукупність його підрозділів, схем розподілу між ними функцій та повноважень, покладених на банк, а також систему взаємовідносин цих підрозділів. Від ефективності побудови структури центрального апарату Національного банку значною мірою залежить прийняття та виконання управлінських рішень у грошово-кредитній сфері. До складу центрального апарату НБУ входить 22 департаменти (окремі з яких підпорядковані безпосередньо Голові НБУ) та 5 самостійних управлінь.

Керівними органами Національного банку є Рада Національного банку України та Правління Національного банку України. Рада НБУ покликана здійснювати контроль за проведенням грошово-кредитної політики виконавчими структурами центрального банку. Рада Національного банку складається з 15 осіб.

Згідно з Конституції, цей орган створюється на паритетних засадах як Президентом, так і парламентом. Голова Національного банку входить до складу Ради Національного банку України за посадою.

Основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України. На виконання своєї основної функції Національний банк сприяє дотриманню стабільності банківської системи, а також, у межах своїх повноважень, - цінової стабільності. Національний банк України виконує також такі функції:

- емісійний центр готівкового обігу - це означає, що Національному банку України належить монопольне право на емісію грошей в обіг, а також випуск національних грошових знаків (банкнот, монет). Для друкування банкнот створено власну банкнотну фабрику. Карбування монет здійснюється в Україні на замовлення Національного банку. Сьогодні забезпечення економіки готівковими грошима здійснюється через мережу регіональних управлінь Національного банку на замовлення комерційних банків. Емісія грошей займає особливе місце в функціонуванні центрального банку. Тільки йому надано законодавче право випускати в обіг готівку - банкноти та розмінну монету. Обсяги емісії готівки регулюються центральним банком з урахуванням загальних задач його грошово-кредитної політики. Сам випуск готівки здійснюється шляхом продажу банкнот і монети комерційним банкам в обмін на їх резерви в центральному банку;

- валютним органом - Національний банк України є головним органом, який визначає валютну політику. Валютна політика – це сукупність заходів у сфері міжнародних економічних відносин відповідно до поточних і стратегічних цілей економічної політики держави [14, с. 34].

Напрями і форми валютної політики визначаються становищем країни у світовому господарстві, а також завданнями, що ставляться перед національною економікою. Валютна політика спрямована на забезпечення стабільності курсу національної грошової одиниці, сприяння через курс валюти залученню іноземних

інвестицій в економіку, регулювання зовнішніх платіжних стосунків з іншими країнами, забезпечення збалансування зовнішніх платежів і накопичення централізованих валютних резервів.

Інструментами валютної політики є валютні інтервенції й деякі інструменти грошово-кредитного регулювання. Таким чином, валютна політика тісно пов'язана з грошово-кредитною політикою. Вони є практично невід'ємними частинами економічної політики держави, мають спільні цілі.

У цій сфері центральний банк виконує такі функції: нагромадження та управління валютними резервами країни, здійснення операцій з їх розміщення; визначення сфери й порядку обігу на території країни іноземної валюти; визначення і регулювання курсу національної грошової одиниці відносно валют інших країн; встановлення правил і видача ліцензій комерційним банкам на здійснення ними банківських операцій з валютними цінностями та ін;

- органом банківського нагляду та регулювання. На Національний банк України покладено функцію контролю за виконання комерційними банками законодавства з банківської справи, додержанням економічних нормативів, встановлених Національним банком, та власних нормативних актів. З метою захисту інтересів клієнтів та забезпечення фінансової надійності комерційних банків Національний банк встановлює для комерційних банків такі економічні нормативи як мінімальний розмір статутного фонду; граничне співвідношення між розміром власних коштів банку та сумою його активів; показники ліквідності балансу; розмір обов'язкових резервів, що розміщуються у Національному банку; максимальний розмір ризику на одного позичальника;

- банком банків. З метою підтримки стабільності банківської системи та розширення її кредитних можливостей Національний банк надає комерційним банкам кредити, які використовуються для задоволення тимчасових потреб банків і для кредитування цільових програм, пов'язаних з реорганізацією і модернізацією виробництва, розвитком окремих галузей народного господарства та структурною

перебудовою економіки України. Надання комерційним банкам короткострокових кредитів здійснюється Національним банком через аукціон, що забезпечує створення рівноправних умов доступу комерційних банків до централізованих кредитних ресурсів. Запроваджено ломбардний кредит [11, с. 475];

- державним банком. Національний банк організовує і здійснює через банківську систему касове обслуговування державного бюджету України. На нього покладено виконання операцій з державними цінними паперами. За рішенням Верховної Ради України Національний банк може надавати уряду кредит на загальних засадах;

- організатором міжбанківських розрахунків. Із січня 1994 року Національний банк відповідно до покладених на нього функцій запровадив автоматизовану систему міжбанківських розрахунків з використанням прогресивних технологій у банківській справі, до якої нині залучена банківська система України.

Серед функцій центральних банків виділяють основні, без яких неможливе виконання головного завдання центрального банку - збереження стабільності національної грошової одиниці, - і додаткові, які сприяють вирішенню цього завдання (див. рис. 1.4)

Функції, що виконує центральний банк, поділяються на регулюючі, контрольні й обслуговуючі. Додаткові функції центрального банку не пов'язані безпосередньо з його головним завданням, проте сприяють його реалізації. До таких функцій належать управління державним боргом, проведення аналітичних досліджень і ведення статистичної бази даних, виготовлення банкнот та інші.

Продовжується створення умов для об'єктивного курсоутворення, захисту національної валюти та стабільності національної грошової системи. Здійснюються заходи щодо прискорення формування цивілізованої банківської системи, підвищення рівня її ліквідності та надійності.

Рис. 1.4 Функції Центрального банку [15, с. 66]

Національний банк України має особливий статус, який обумовлений тим, що поєднує у собі окремі риси банківської установи і державного органу управління. Національний банк України, як і будь-який інший банк, здійснює банківські операції. Ці операції приносять дохід, але метою проведення цих операцій не є отримання прибутку. Оскільки центральні банки використовують ці операції як інструменти управління грошовим ринком (як інструменти монетарної

політики), керуючись лише державними інтересами та чинним законодавством [11, с. 475].

Досвід показує, що центральні банки не знайшли комбінованих інструментів, які б могли застосовуватися з однаковою ефективністю при різних ситуаціях грошово-кредитного ринку і забезпечували б досягнення основних цілей.

Суб'єктом грошово-кредитної політики виступає держава, і хоча визначальну роль в здійсненні грошово-кредитного регулювання належить центральному банку, але його політика не є автономною, і кінцева мета повинна співпадати з основними цілями макроекономічної політики держави.

Об'єктами, на які частіше всього направляються регулятивні заходи, є: грошова маса, відсоткова ставка, валютний курс, індекс інфляції. Вибір об'єктів грошово-кредитного регулювання залежить від економічної ситуації в державі й означає, що центральний банк повинен здійснювати орієнтацію на один або декілька об'єктів одночасно (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Грошово-кредитна політика НБУ [45, с. 66]

мета	Економічне зростання, повна зайнятість, стабільність цін, стійкість платіжного балансу
Об'єкти регулювання	Грошові агрегати Рівень інфляції Процентна ставка Валютний курс
Методи	Регулювання грошової бази Регулювання валютного курсу Регулювання облікової ставки
інструменти	Операції на відкритому ринку Операції на валютному ринку Рефінансування банків Таргетування інфляції Встановлення норм обов'язкових резервів

В післякризовий період пріоритетом центральних банків є цінова стабільність. Програма економічних реформ на 2011-2014 роки «Заможне

суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», яка розроблена Комітетом економічних реформ при Президенті України є індикатором успіху розвитку фінансового сектору і передбачає досягнення рівня інфляції у 5-6% до 2014 року. Саме цей орієнтир має використовуватися Національним банком у процесі проведення грошово-кредитної політики.

Крім цього, грошово-кредитна політика НБУ передбачає системні та скоординовані заходи всіх інститутів з метою:

- здійснення кількісного контролю за динамікою грошової маси;
- забезпечення рівня купівельної спроможності національної валюти, який би дав змогу збалансувати інтереси держави та інших суб'єктів господарської діяльності;
- розвитку системи інституційних інвесторів і фінансових ринків;
- стимулювання процесів збільшення обсягів вкладів населення в банківську систему;
- збільшення обсягів кредитування через інтенсифікацію кредитної активності банків;
- забезпечення стійкості банківського сектору через підтримання ліквідності банків через систему рефінансування;
- забезпечення зовнішньої платоспроможності держави.

Враховуючи такі завдання, грошово-кредитна політика повинна сприяти ліквідності фінансового ринку, добиватися росту ефективності своєї процентної політики, удосконалювати управління ліквідністю банків, розвивати систему макроекономічного моделювання та прогнозування. У загальному виді завдання грошово-кредитної політики НБУ направлені на забезпечення фінансової та макроекономічної стабільності, створення умов для досягнення установами банків економічної політики держави, що потребує розширення інструментарію грошово-кредитної політики, а також його повноважень (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основні напрямки розвитку грошово-кредитної політики [45]

Цільові орієнтири	Основні індикатори	Основні показники індикаторів
1. Цінова стабільність	- ВВП - індекс інфляції - реальні грошові доходи громадян	- звичайний індекс споживчих цін - базовий індекс споживчих цін
2. Курсова політика	- обмінний курс - обсяг золотовалютних резервів - інтервенції на валютному ринку - обсяг зовнішнього боргу - сальдо платіжного балансу	- рівень доларизації зобов'язань - динаміка обмінного курсу - міжнародні резерви - чисті міжнародні резерви
3. Процентна політика	- облікова ставка НБУ - ставка рефінансування - процентні ставки за кредитами та депозитами	- операції на відкритому ринку - депозитні операції - рефінансування банків
4. Грошова база, грошова маса	- нормативи обов'язкового резервування - грошовий мультиплікатор - швидкість обігу грошей	- гроші поза банками - обсяг готівки у структурі грошової маси - обов'язкові резерви - випуск грошей через: - валютний ринок - фондовий ринок - кредитний ринок

Важливу роль у реалізації грошово-кредитної політики відіграє систематичний контроль за виконанням визначених показників та індикаторів. Число таких індикаторів може бути розширене заходами з розвитку інвестиційного кредитування, ринку іпотечних цінних паперів, системи обов'язкових та добровільних пенсійних накопичень, розширення операцій з рефінансування банків та операцій на відкритому ринку цінних паперів.

Оскільки центральний банк не обслуговує безпосередньо господарюючих суб'єктів, можливості його впливу на економічні процеси та грошовий обіг значною мірою зумовлюється взаємодією з комерційними банками, де депозитні та кредитні операції є головним джерелом емісії та визначають обсяг і структуру грошової маси. Тому механізм реалізації грошово-кредитної політики

центрального банку передбачає насамперед вплив на кредитну діяльність комерційних банків.

В основному, всі регулюючі інструменти НБУ направлені на стабілізацію банківських установ, тому пріоритетними інструментами його грошово-кредитної політики можна визначити:

- 1) процентну політику;
- 2) політику обов'язкових резервів;
- 3) операції на відкритому ринку;
- 4) політику рефінансування;

5) курсову політику, які безпосередньо впливають на грошову масу, мають свою мету та регулюючі функції (див. табл.1.3).

Таблиця 1.3

Основні інструменти грошово-кредитної політики НБУ [45]

Інструменти	Мета	Регулюючі функції
Процентна політика	- сприяти зростанню економіки шляхом низьких ставок на кредити - стримувати ріст інфляції - забезпечити стабільність гривні на валютному ринку шляхом помірною підвищення процентних ставок	- регулювання рівня заощаджень та інвестицій - регулювання рівня ділової активності банків - вплив на рівень інфляції - вплив на ринок капіталів
Політика обов'язкових резервів	- збільшити контроль за ліквідністю установ банків для забезпечення здійснення поточних платежів - посилити залежність банків від рефінансування з боку НБУ	- регулювання грошової маси - вплив на рівень мультиплікації депозитів - вплив на динаміку грошової пропозиції - вплив на фінансовий результат банку
Операції на відкритому ринку	- зміна величини та структури банківських ліквідних коштів	- регулювання ліквідності банку - збільшення обсягів рефінансування та міжбанківського кредитування
Політика рефінансування	- підтримання ліквідності банків - участь у процесі відтворення	- регулювання грошової пропозиції - збільшення масштабів кредитування
Курсова політика	- забезпечення стабільності національної валюти	- регулювання динаміки валютного курсу - регулювання імпорту та експорту капіталу

Окреме місце в забезпеченні стабільного функціонування банківської системи в цілому відводиться банківському наглядові. Банківський нагляд має базуватися на нормах спеціального банківського законодавства, що пристосоване до ринкових умов. Центральний банк завжди є провідником монетарної політики, і саме ця його функція, в першу чергу, потребує наявності сильної і пристосованої до ринкових умов банківської системи. Таким чином, завдання банківського нагляду тісно пов'язані і визначаються завданнями і функціями центрального банку як органу, що визначає і здійснює грошово-кредитну політику в державі. Крім того, банківський нагляд забезпечує додержання стандартів та нормативів суб'єктами, що контролюються банківськими законами і положеннями.

Однією з основних функцій центробанку є спрямування банківського нагляду на підтримку надійності й ефективності окремих банків, щоб забезпечити стабільність і нормальне функціонування всієї системи. Служби банківського нагляду здійснюють наглядові функції, спрямовані на оцінку й стримування численних ризиків при здійсненні комерційними банками банківських операцій для недопущення їх збитковості, неліквідності й банкрутства.

До міжнародних стандартів у сфері провадження банківського нагляду слід віднести ключові принципи ефективного банківського нагляду, що були опубліковані у серпні 1987 р. Базельським Комітетом з банківського нагляду і які стали основним джерелом рекомендацій для розробки національних банківських законодавств країн, що формували національні банківські системи або реформували їх, виходячи зі світових стандартів організації банківської справи [43, с. 49].

Спеціальним органом у системі НБУ, на який покладено забезпечення проведення всебічного і постійного банківського нагляду, є Генеральний департамент банківського нагляду, а також департаменти інспектування та моніторингу банків; реєстрації та ліцензування банків; реорганізації і ліквідації

банків. Директори зазначених департаментів підпорядковуються директорові Генерального департаменту банківського нагляду.

Операції з банківського нагляду виконують також відділи банківського нагляду за діяльністю комерційних банків, створені в регіональних відділеннях НБУ. До складу відділу входять три сектори: сектор реєстрації та ліцензування; сектор аналізу та контролю економічних нормативів; сектор інспектування. Основним завданням відділу є здійснення контролю і нагляду за додержанням банками чинного законодавства України та нормативних актів НБУ і забезпечення функціонування банківських установ на основі принципів безпечної і стабільної діяльності.

Об'єктом перевірки Національного банку України може бути також особа, щодо якої є достовірна інформація про здійснення нею банківської діяльності без банківської ліцензії.

В Україні запроваджено змішану форму банківського нагляду, яка передбачає зосередження функцій нагляду в рамках центрального банку у тісній взаємодії з органами внутрішнього та зовнішнього аудиту. Підчас здійснення банківського нагляду Національний банк України може користуватися послугами інших установ за окремими угодами. Як і в країнах континентальної Європи, в Україні здійснення банківського нагляду відбувається із застосуванням дистанційного контролю та інспектування на місцях. Отже, метою банківського нагляду є:

- впровадження, підтримка та розвиток широкого кола фінансових послуг в інтересах функціонування банківської системи та економіки держави в цілому;
- забезпечення ефективної та надійної роботи банків, їх спроможності задовольняти потреби, вимоги та претензії своїх клієнтів;
- забезпечення відповідності діяльності банківської системи грошово-кредитній політиці центробанку, враховуючи той фактор, що регулювання може суперечити меті їх діяльності;

- забезпечення додержання законів, нормативно-правових актів Національного банку України, якими встановлено правила, що передбачають відповідний рівень професіоналізму та компетентності ведення банківської справи.

Дослідивши грошово-кредитну політику НБУ, можна визначити, що як на макро- так і на мікрорівнях основними завданнями індикаторів кредитного та депозитного ринку є:

- захист інтересів вкладників та інших кредиторів банку;
- збільшення ефективності здійснюваної політики банку щодо акумулювання грошових коштів та їх розміщення в кредити та інвестиції;
- підвищення конкурентоспроможності банку;
- підвищення довіри до банків з боку інвесторів, кредиторів та вкладників [52, с. 147].

Застосування грошово-кредитних індикаторів до депозитного та кредитного ринків дає можливість зберегти ринкові механізми і мотивацію економічних агентів, а саме: дозволяє вчасно та оперативно відреагувати на зміни в процесі банківської діяльності, виявляє недоліки управління кредитним та депозитним ринком; сприяє обґрунтованому плануванню та прогнозуванню ліквідності банку; надає комплексну інформацію про обсяги активів та зобов'язань.

Тому, враховуючи труднощі економічної ситуації, НБУ проводить грошово-кредитну політику, основним завданням якої є стабілізація грошового та кредитного ринків, підвищення конкурентоспроможності банків та використання їхнього стабілізуючого впливу на реальний сектор економіки.

1.3 Законодавство про банківську діяльність: перспективи та напрямки розвитку

Сучасний етап розвитку економіки України висуває нові вимоги до економічної політики держави, де важливу роль займає механізм

макроекономічного регулювання. Центральний банк як головний орган державного регулювання в рамках своїх повноважень здійснює комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на досягнення цілей монетарної політики, щоб забезпечити відповідну цінову стабільність та припинити зростання інфляції на довгостроковий період.

Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків (державних і недержавних), що створені і діють на території України відповідно до закону.

При виконанні своєї основної функції Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Національний банк у межах своїх повноважень сприяє стабільності банківської системи за умови, що це не перешкоджає досягненню цілі, визначеної у ч. 2 ст. 6 Закону України "Про Національний банк України" [55].

Банки в Україні створюються у формі публічного акціонерного товариства або кооперативного банку.

Законодавство про господарські товариства та про кооперацію поширюється на банки в частині, що не суперечить ГК та Закону "Про банки і банківську діяльність".

Певні особливості правового статусу мають державні банки, тобто банки, сто відсотків статутного капіталу яких належать Державі. Як встановлено ч. 1 ст. 337 ГК, державним є банк, створений за рішенням Кабінету Міністрів України на основі державної власності.

У законі про Державний бюджет України на відповідний рік передбачаються витрати на формування статутного капіталу державного банку. Кабінет Міністрів України зобов'язаний отримати позитивний висновок Національного банку України з приводу наміру заснування державного банку. Отримання висновку Національного банку України є обов'язковим також у разі ліквідації (реорганізації) державного банку, за винятком його ліквідації внаслідок неплатоспроможності.[3]

Статут та діяльність державного банку мають відповідати вимогам ГК, Закону "Про банки та банківську діяльність", інших законів України та нормативно-правових актів Національного банку України.

Статут державного банку затверджується постановою Кабінету Міністрів України. Держава здійснює та реалізує повноваження власника щодо акцій (паїв), які їй належать у статутному капіталі державного банку, через органи управління державного банку.

Органами управління державного банку є наглядова рада та правління банку. Органом контролю державного банку є ревізійна комісія, персональний та кількісний склад якої визначаються наглядовою радою державного банку.

Особливий порядок створення встановлено законом для кооперативного банку (ст. 338 ГК, ст. 8 Закону "Про банки і банківську діяльність") та банку з іноземним капіталом, тобто банку, в якому частка капіталу, що належить хоча б одному нерезиденту, перевищує 10 відсотків (ст. 21 Закону "Про банки і банківську діяльність").

Мінімальний розмір статутного капіталу на час реєстрації банку має бути повністю сплачений та не може бути менше 10 млн євро.

Національний банк встановлює вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу банку тільки на час створення і реєстрації банків для забезпечення стабільної діяльності банку та виконання ним банківських операцій.

Формування та збільшення статутного капіталу банку може здійснюватися виключно шляхом грошових внесків учасників. Державна реєстрація юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, проводиться відповідно до законодавства з питань державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців з урахуванням особливостей, встановлених Законом України "Про банки і банківську діяльність".

Правовий статус банківських установ об'єднує два взаємопов'язаних елемента: перший - статус приватної юридичної особи, що здійснює цивільно-

правові угоди, які спрямовані на отримання прибутку і другий - публічний статус суб'єкта фінансового права, який приймає участь в грошово-кредитному обігу державних фінансових ресурсів.

Одним з основних напрямків діяльності Національного банку України є розвиток та зміцнення банківської системи. Здійснюючи такий напрямок діяльності, НБУ набуває публічно-правове спрямування на стабілізацію банківської системи, створюючи необхідні умови для реалізації права на здійснення банківської діяльності. Таке право на здійснення банківської діяльності впливає з конституційного права на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [61, с. 215].

Правовідносини, що виникають при здійсненні банківської діяльності, мають публічну фінансово-правову природу, оскільки спрямовані не тільки на забезпечення приватних інтересів клієнтів банків, скільки на забезпечення інтересів держави як суб'єкта фінансової діяльності. Навіть, вступаючи у приватно - правові відносини, банки обмежені владними розпорядженнями держави. Таким чином, при регулюванні банківської діяльності поєднуються елементи як приватного, так і публічного права з переважанням саме елементів публічного права, так як вони пов'язані в більшій ступені з реалізацією державних інтересів, ніж зі сферою приватних.

Дотримання банками розрахунково-платіжної дисципліни виступає гарантією забезпечення фінансового суверенітету держави. А це означає, що держава зобов'язана охопити сферою свого впливу банківську діяльність.

Органом банківського регулювання та банківського нагляду є Національний банк України. Головною метою банківського регулювання і нагляду виступає безпека та фінансова стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників та кредиторів.

Згідно Закону „Про Національний банк України” регулюючий вплив НБУ на банківську систему здійснюється різними засобами: 1) за допомогою прийняття

нормативно-правових актів (ст. 56); 2) за допомогою одержання від банків, банківських об'єднань та юридичних осіб, які отримали ліцензію НБУ на здійснення окремих банківських операцій, інформації про їх діяльність та проведення операцій (ст. 57); 3) за допомогою встановлення обов'язкових економічних нормативів (ст. 58); 4) за допомогою визначення розмірів, порядку формування та використання резервів банків для покриття можливих втрат за кредитами (ст. 59) [55].

Державне регулювання банківської діяльності здійснюється у формі адміністративного регулювання та у формі індикативного регулювання. В основу адміністративного регулювання покладено використання засобів впливу переважно організаційно-владного характеру. За допомогою адміністративного регулювання забезпечується нормальне функціонування банківської системи відповідно до вимог законодавства та нормативно-правових актів НБУ. До адміністративного регулювання належать: реєстрація банків і ліцензування їх діяльності; встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків; надання рекомендацій щодо діяльності банків; нагляд за діяльністю банків; застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру. На відміну від адміністративного, індикативне регулювання передбачає використання Національним банком України різних методів при проведенні грошово-кредитної політики з метою забезпечення стабільності грошової одиниці. До індикативного регулювання належать: визначення процентної політики; рефінансування банків; кореспондентських відносин; управління золотовалютними резервами; операції з цінними паперами на відкритому ринку; імпорту та експорту капіталу.

Наглядова діяльність Національного банку України охоплює всі банки, їх підрозділи, афілійованих та споріднених осіб банків на території України та за кордоном, установи іноземних банків в Україні, а також інших юридичних та фізичних осіб.

При здійсненні банківського нагляду Національний банк України має право вимагати від банків та їх керівників усунення порушень банківського законодавства, виконання нормативно-правових актів Національного банку України для уникнення або подолання небажаних наслідків, що можуть поставити під загрозу безпеку коштів, довірених таким банкам, або завдати шкоди належному веденню банківської діяльності [55].

Таким чином, метою державного регулювання банківської системи, має стати забезпечення доступними правовими методами розвитку банківської системи, яка є запорукою поліпшення добробуту населення та утвердження України в міжнародному співтоваристві як незалежної демократичної держави, щоб стати рівноправним членом Європейського Союзу.

Банківське законодавство України в цілому узгоджується з відповідними нормами права ЄС. Однак, не дивлячись на досить високий рівень наближення, банківська система України все ще недостатньо розвинена, обсяг кредитів є недостатнім для реструктуризації та розвитку реального сектора; кредити дорогі та короткострокові тощо. Ліквідація існуючих невідповідностей між банківським законодавством України та ЄС не приведе автоматично до усунення існуючих перешкод для належного функціонування банківської системи. Через це необхідно проблеми та перешкоди діяльності банківської системи розглядати комплексно, не обмежуючись лише невідповідністю законодавства [70, с. 58].

Адаптація банківського законодавства України передбачає поступове приведення у відповідність з європейськими стандартами нормативних актів НБУ.

Можна виділити два напрями процесу адаптації: інституційний (створення державного органу, на який покладається розробка взаємопогоджених підходів) і нормативний (містить комплекс нормативних інструментів (актів), які включають у себе єдині стандарти банківського регулювання).

У процесі адаптації банківського законодавства здійснюється опрацювання законодавства ЄС з питань, що регулюють банківську справу.

Процес наближення банківської сфери ставить перед собою такі завдання: 1) узгодження українських банківських законів із законами ЄС; 2) нові рішення в грошовій політиці, які необхідні для виконання критеріїв, визначених Маастрихтською угодою; 3) реструктуризація і модернізація банківської системи.

Загалом, євроінтеграційний процес є невід'ємною частиною глобалізації в постіндустріальній економіці в усьому світі, й зокрема в Україні, та формує нові виміри інтеграційного процесу.

Поглиблення взаємодії європейського та національного права і відповідні зміни у національному праві під дією європейського на правове регулювання банківської діяльності в Україні вплинуло досить суттєво. Це пояснюється тим, що банківська діяльність є практично провідником і зв'язуючи елементом держави з світовими фінансовими ринками.

Правова стандартизація в правовому регулюванні банківської діяльності виявляється в тому, що в ній активно використовуються визнані в Європі фінансові інструменти, правове регулювання яких базується на європейських нормативних актах, які в подальшому імплементуються у національне законодавство.

Зміна системи джерел права також впливає на правове регулювання банківської діяльності. Вплив політики на правове регулювання банківської діяльності полягає в тому, що на сучасному етапі економічного розвитку активно формуються економічні еліти, які активно лобіюють власні інтереси.

Висновки до 1-го розділу

Виходячи з викладеного в першому розділі «Банківська система України та її складові» можна зробити наступні висновки:

1. Банківська система – це сукупність Національного банку і комерційних банків під об'єднуючим управлінням Національного банку, яка знаходиться в постійному розвитку і взаємодії між собою, зовнішнім

середовищем, і разом утворюючих єдине ціле. Банківська система відноситься до складних систем, що поєднують в собі ознаки детермінованих і імовірнісних систем. Це система активного цілеспрямованого типу.

2. НБУ проводить грошово-кредитну політику, основним завданням якої є стабілізація грошового та кредитного ринків, підвищення конкурентоспроможності банків та використання їхнього стабілізуючого впливу на реальний сектор економіки.

3. Поглиблення взаємодії європейського та національного права і відповідні зміни у національному праві під дією європейського на правове регулювання банківської діяльності в Україні вплинуло досить суттєво. Це пояснюється тим, що банківська діяльність є практично провідником і зв'язуючи елементом держави з світовими фінансовими ринками.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Характерні риси та особливості розвитку банківської системи України

В умовах ринкових відносин і недорозвиненості фінансового ринку проблема оцінки ефективності функціонування банківської системи стає все актуальнішою. З одного боку, банкам необхідно оцінювати внутрішній стан для виявлення прихованих резервів розвитку, а з другого боку, виникає необхідність зовнішнього оцінювання банків-контрагентів для визначення їх надійності, що дасть змогу зробити банківську систему прозорішою і прогнозованою

Посилення між нар одної конкуренції, досвід східноєвропейських країн, фінансова і політична інтеграція яких призвела до обмежень економічного і політичного суверенітету, свідчить про фінансову втрату ними власних національних банківських систем, оскільки провідні позиції на ринку банківських послуг посіли іноземні банки [75]. Вплив світової фінансової кризи на розвиток вітчизняної банківської системи доводить про потребу у визначенні підходів до оцінки важливих аспектів функціонування банків у нових конкурентних умовах з точки зору виявлення взаємозв'язків і взаємозалежностей між чинниками, які визначають ефективність банківської діяльності.

Розглядаючи роль банків у ринковій економіці, ми, перш за все, будемо виходити з позиції їх ролі у забезпеченні стійкого економічного зростання у країні, що досягається шляхом трансформації мобілізованих фінансових ресурсів у реальні кредити та інвестиції для економіки.

Слід відмітити, що останнім часом на різних рівнях досить поширеним стало твердження, що вплив вітчизняної банківської системи на розвиток економіки є неефективним. Деякі автори [63][74] вважають, що роль банківського кредиту у забезпеченні виробничого сектору необхідними ресурсами суттєво послабла внаслідок високої вартості кредиту та орієнтації банків на високодохідні операції.

Спробуємо об'єктивно оцінити вплив банків на розвиток економіки за ключовим інструментом - обсягами й динамікою кредитних вкладень в економіку. Ці дані представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Основні макроекономічні показники і показники банківської системи
України у 2008-10 місяців 2012 роках [3]**

Показники	2008	2009	2010	2011	10 місяців 2012
Валовий внутрішній продукт, млн. грн.	441452	544153	720731	948056	640927
Темпи зростання до попереднього року, %	100	123,3	132,4	131,5	-
Обсяги кредитних вкладень, млн. грн.	143423	245230	426867	734022	722668
у т.ч. короткострокові	54823	86197	131505	222033	229764
Довгострокові	88600	159033	295362	511989	492904
Темпи зростання до попереднього року, %		170,98	174,07	171,95	
Відношення обсягів кредитних вкладень до ВВП, %	32,49	45,07	59,23	77,42	112,7
Депозитні зобов'язання(кошти на рахунках підприємств, організацій та населення у банках), млн. грн., в тому числі:	134754	185917	283875	359740	328604
до запитання	50634	62557	93404	107589	118480
Строкові	84120	123360	190471	252151	210124
Темпи зростання депозитів до попереднього року	100	137,97	152,69	126,72	-

Дані табл. 1.1. свідчать, що протягом аналізованого періоду (2008-10 міс. 2012 рр.) як абсолютна величина кредитних вкладень в економіку, так і їхня питома вага у ВВП щороку зростали досить високими темпами. Однак, хоча обсяги і темпи ВВП прямо пропорційно впливають на потреби у капіталі [3], на сучасному етапі в Україні ця залежність досить деформована. Про це свідчить

розбіжність між динамікою обсягів кредитних вкладень в економіку та динамікою ВВП.

Якщо порівняти темпи зростання обсягів кредитів і обсягів депозитів, то видно, що темпи нарощення кредитів перевищують протягом досліджуваного періоду темпи залучення депозитів. Отже, не можна стверджувати, що роль банківської системи у кредитуванні реального сектора суттєво зменшилась.

Слід відмітити той факт, що у структурі кредитного портфелю банків переважають довгострокові кредити, які надаються підприємствам з найшвидшим і найповнішим поверненням вкладених коштів (торгівля, зовнішньоекономічна діяльність, переробна промисловість, інвестиційні операції тощо).

Так, на кінець листопада 2012 року найбільше кредитів було надано підприємствам оптової і роздрібною торгівлі, а також обробної промисловості. Крім того, лідируючі позиції щодо обсягів отриманих кредитів серед суб'єктів господарювання в 2012 році займали підприємства переробної промисловості, транспортні організації та підприємства, що займаються операціями з нерухомістю, здаванням під найм та наданням послуг юридичним особам. За вказаний період найбільшу питому вагу у кредитному портфелі банків займали довгострокові кредити в іноземній валюті.

Банки здійснювали короткострокове кредитування галузей зі швидким оборотом капіталу, зумовлено рядом причин. По-перше, під час інфляції та за умов, коли більшість економічних суб'єктів працює збитково, банки з метою недопущення втрат перекладають ризики знецінення й втрати позичкового капіталу на позичальників, підвищуючи відсотки за кредит. Тому користуватися банківськими кредитами для поповнення оборотних коштів можуть лише ті підприємства, у яких рівень рентабельності виробництва і прибуток достатні для своєчасного і повного повернення кредитів та сплати відсотків.

По-друге, банки надають кредити, виходячи з обсягу наявної ресурсної бази - суми власного капіталу і зобов'язань, які можуть бути використані для активних операцій.

Низький рівень капіталізації комерційних банків також не дає їм змоги суттєво нарощувати обсяги кредитування. Розв'язати проблему капіталізації банків адміністративними методами з боку НБУ досить складно, оскільки прибутковість банківського бізнесу знижується, і він стає менш привабливим для інвесторів. Хоча, за даними експертних оцінок серед видів економічної діяльності банківська сфера до початку кризи залишалась на провідних місцях з точки зору інвестиційної привабливості [33, с. 30].

Тим не менше, її позиції погіршилися в кризові роки. Концепція, яка втілювалася на початку розбудови банківської системи в Україні, вже вичерпала себе. Для подальшого продуктивного розвитку цієї сфери потрібні нові підходи. Банківська система "вже відіграла свою роль як засіб оперативного обслуговування грошових потоків у формуванні ринкової економіки України. Нині її роль має бути іншою: вона повинна стати головним активним фактором розвитку, основним внутрішнім інвестором ринкової економіки" [33]. Тільки у такому ракурсі можна говорити про підвищення ефективності банківської системи, зростання прибутковості банківських операцій і за рахунок цього підвищення рівня капіталізації банків.

Однією з найгостріших проблем економічного розвитку України є необхідність пожвавлення базових галузей промисловості. Позитивне зростання макроекономічних показників, що спостерігались в останні роки (за винятком кризових другої половини 2011 і 2012 рр.), головним чином, зумовлено розвитком експортоорієнтованих галузей економіки і нарощуванням їх зовнішньоекономічного обороту. За цих умов першочерговою стає проблема залучення комерційних банків у систему стимулювання економічного зростання.

Сьогодні в Україні зроблено окремі кроки в напрямі активізації діяльності комерційних банків у інвестиційній сфері. До шляхів, що сприяють розширенню ресурсного забезпечення банків, належить зниження вимог НБУ до рівня обов'язкового резервування, а також їх диференціація залежно від термінів надання і виду валют. Однак обсяги збільшення ресурсів кредитування за рахунок зниження норм обов'язкового резервування недостатні порівняно з потребами економіки України для піднесення національно виробництва.

Нині комерційні банки пропонують кредити підприємствам малого та середнього бізнесу, а їх кредитування не відповідає тим завданням, які ставить перед собою НБУ, - забезпечити ресурсами базові галузі національної економіки. В економічній ситуації що склалась в Україні, яка характеризується низьким рівнем платоспроможного попиту, практично відсутністю реальних інноваційно-інвестиційних проектів у виробників, а також заставного майна та інших видів забезпечення, адекватних вимогам комерційних банків, можливість впровадження механізму рефінансування діяльності комерційних банків з боку НБУ значно знижується. На рівні держави постає завдання залучення усіх потенційних учасників процесу інвестування, які забезпечив би кругообіг фінансових ресурсів і дав би поштовх до розвитку економіки України.

Сьогодні до числа підприємств, продукція яких користується потенційним попитом у споживачів, можна віднести автомобілебудування, житлове будівництво, електротехніку тощо. Саме придбання цих товарів вітчизняного виробника є підставою отримання кредиту в установі комерційно банку, тим самим забезпечується зворотній потік фінансових ресурсів. НБУ доцільно розробити Програму розвитку споживчого кредитування з метою придбання продукції вітчизняних виробників. Це можливо здійснювати шляхом використання розстрочки платежу чи надання продукції в лізинг.

Комерційні банки повинні сприяти запуску базових галузей промисловості та переходу економіки України від системної кризи у фазу економічного зростання. Для цього необхідно оцінити можливі потенційні «точки зростання» в розрізі галузей і регіонів.

В останні роки банківська система України розвивалася досить динамічно. Якщо розглядати динаміку в номінальному вираженні, то щорічний приріст основних показників розвитку банківського сектору (капітал, активи, кредити) в 2008-2011 роках становив 40-60%, а за окремими напрямками і більше (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Основні показники діяльності банків України за 2008-10 місяців 2012 рр. [3]

Показники	Роки					Темп зростання за 2011 р., %
	2008	2009	2010	2011	10 міс. 2012	
Кількість зареєстрованих банків	186	193	198	198	198	-
Загальні активи, млн. грн.	223024	353086	619004	973332	932428	157
Кредитний портфель, млн. грн.	156385	268688	485507	792384	722668	16
Питома вага кредитного портфеля в активах, %	70,1	76,1	78,4	81,5	77,6	-
Власний капітал банків, млн. грн.	25451	42566	69578	119263	102406	171
Адекватність власного капіталу, %	13,49	13,4	13,67	13,74	13,49	101
Зобов'язання банків, млн. грн.	188427	297613	529818	805823	729406	152
Депозити фізичних осіб, млн. грн.	72542	106078	163482	213219	210072	130
Питома вага депозитів фізичних осіб у банківських зобов'язаннях, %	38,5	35,6	30,9	26,5	28,8	-
Рентабельність активів	1,31	1,61	1,5	1,03	1,01	69
Рентабельність капіталу	10,39	13,52	12,67	8,51	8,32	67

Так, за станом на 1 січня 2012 року обсяг активів банківської системи дорівнював 973 млрд. грн., зростання з початку 2011 року становило майже 76%. В основному воно відбулося за рахунок зростання обсягів кредитних операцій, частка яких сягає 82% від усіх активів. За 2011 рік зобов'язання банків збільшилися на 52.5% і на 01.01.2012 р. становили 806 млрд. грн. При цьому приріст коштів клієнтів банків дорівнював 66 млрд. грн., або 23% [3].

Власний капітал банківської системи України збільшився на 71% і станом на 01.01.2012 р. становив 119 млрд. грн. Слід зазначити, що це зростання відбулося, в основному, за рахунок збільшення обсягу статутного капіталу на 43 млрд. грн. (на 92.1 %) [3].

Водночас несприятливий розвиток процесів як у світовій економіці, так і безпосередньо в Україні відобразився на довірі до банківської системи і фінансовій стійкості банків. Усе це зумовило погіршення стану банківської системи. Тому на сьогодні у вітчизняному банківському секторі є низка серйозних проблем, які знижують рівень фінансової стійкості банків.

1. В Україні спостерігається високий рівень вразливості банківського сектору, недовіра клієнтів до банківських установ, що підтверджує сьогоднішня ситуація на вітчизняному фінансовому ринку.

2. Зберігаються високі ризики кредитування, зумовлені неефективною структурою економіки, дефектами управління і низькою прозорістю багатьох підприємств.

3. Збільшується кількість факторів, які визначають профіль ризиків. Основні серед них — висока залежність банківського сектору від фінансового стану підприємств – позичальників, збільшення обсягів кредитів приватному сектору.

4. Зростають ризики, пов'язані з фондовим ринком і динамікою цін на окремих сегментах фінансового ринку, а також ризики, зумовлені розвитком іпотечного і споживчого кредитування.

5. Серйозні труднощі українських банків пов'язані також із поверненням значних зовнішніх запозичень, які активно залучались у попередні роки.

6. Через кризові явища на європейських фінансових ринках та зниження кредитних рейтингів значної частини українських банків виникли складнощі із залученням іноземних інвестицій.

7. В умовах валютної дестабілізації і труднощів із рефінансуванням банківської боргової піраміди погіршилася також ситуація на ринку банківських послуг [19, с. 115].

Одним із напрямів виходу з банківської кризи є реструктуризація наданих раніше кредитів, погашення яких не здійснюється, а банки повинні шукати джерела покриття збитків, які виникатимуть у процесі здійснення такої реструктуризації.

Найважливішим завдання залишається зміцнення фінансової стійкості вітчизняного банківського сектору в цілому за рахунок удосконалення систем управління ризиками внутрішнього контролю, розвитку корпоративного управління і транспарентності, а також необхідності стрес-тестування і розробки планів дій на випадок непередбачених ситуацій. Зокрема необхідно посилити увагу банківських наглядових органів до ефективного контролю за кредитним ризиком та ризиком ліквідності.

Ефективність банківської діяльності розглядається на трьох організаційно-функціональних рівнях її прояву – система банків другого рівня, окрема банківська установа та структурний підрозділ банку. Між цими рівнями існує тісний взаємозв'язок і кожен із них впливає на результати діяльності як вищого, так і нижчого рівня.

Розгляд поняття ефективністю функціонування банківської системи передбачає виокремлення факторів, що її визначають. При аналізі банківської ефективності зазвичай береться до уваги вплив специфічних особливостей окремих країн на діяльність їх банків, зокрема, структура економіки, характер макроекономічної політики, специфіку структурних і інституційних реформ у фінансовому секторі, інші особливості.

На рівень ефективності банків впливає структура власності в банківському секторі, основні зміни в операційній діяльності, питома вага банків на ринку депозитів, капіталізація банків. При цьому слід зазначити, що у більшості країн Центральної і Східної Європи найбільші позиції у банківських системах займають банки з іноземною участю, тому фактори, що розглядаються, в національних банківських системах відповідної держави в кінці кінців визначаються банками з іноземним капіталом та характером їх розвитку [37, с. 228].

Для розрахунку кількісних параметрів ефективності банківської системи використовують систему показників:

Показники операційної ефективності: відношення величини витрат до величини доходів за відповідний період; відношення величини витрат до середньорічної величини активів; щорічна динаміка величини витрат; відношення комісійного доходу до середньорічної величини активів; відношення процентного доходу до середньорічної величини активів;

Показники рентабельності: рентабельність чистого прибутку; рентабельність власного капіталу; рентабельність активів; загальна рентабельність.

Показники операційної ефективності та рентабельності застосовують у комплексі із показниками ліквідності та надійності для оцінки розв'язання так званого «магічного трикутника»: одержання оптимального прибутку при підтримання на достатньому рівні ліквідності та забезпеченні надійності.

Розрахунки технічних показників дають уявлення про кількісні параметри, які застосовуються для оцінки ефективності діяльності (рис.2.1).

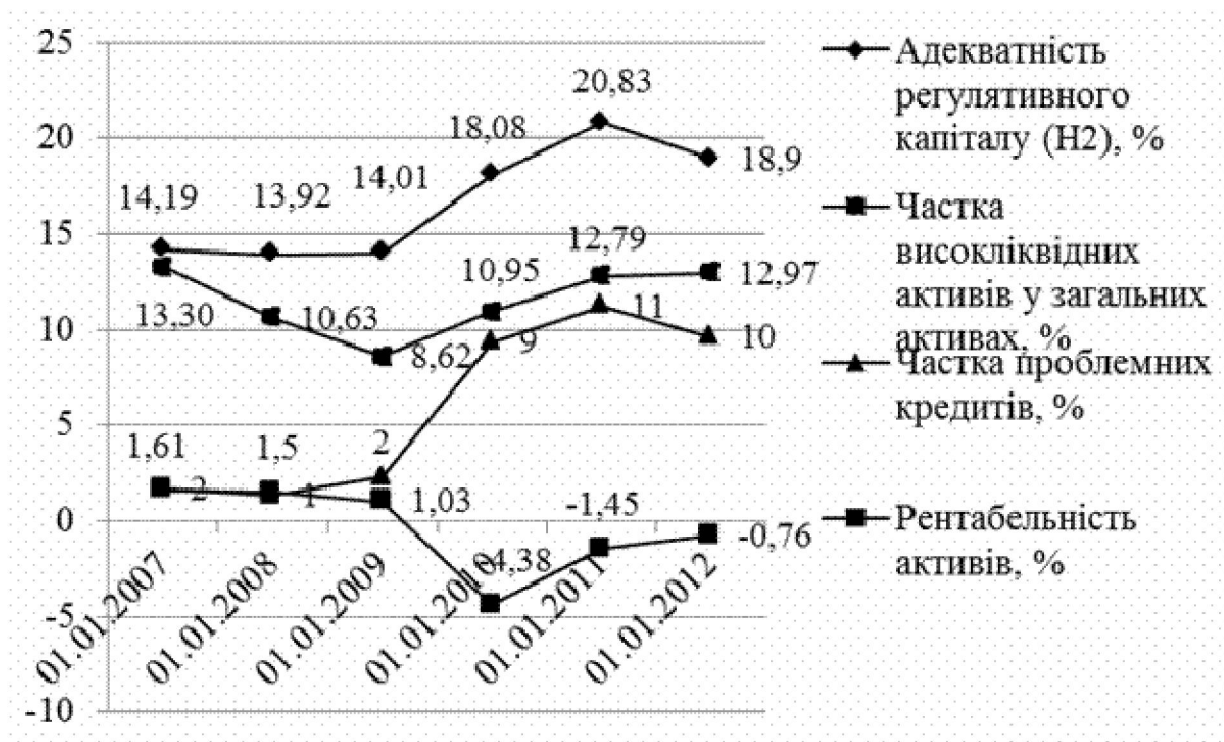

Рис. 2.1. Системна оцінка ефективності функціонування банківської системи України за 2007-2012 рр. [21]

З даних рис. 2.1 видно різку зміну ситуації в банківській системі України. Деякі негативні тенденції 2009 р. вдалося подолати в 2011 р.: зростає адекватність капіталу, хоча у порівнянні з 2010 роком зазначений показник знизився, зменшилися збитки та частка проблемних кредитів.

Можна виділити три основні тенденції, що характерні для банківської системи у 2011 році: повернення депозитів, відновлення стабільності, зменшені обсяги кредитування та збільшені інвестиції в цінні папери, високий рівень проблемної заборгованості за кредитами.

Тривале економічне поживлення, відновлення довіри до банківської системи і відсутність інших інвестиційних можливостей приваблювало вкладників до банків. Внаслідок цього банківська система у 2011 році повністю досягла і перевищила рівень депозитної бази докризового періоду. Минулого року фінансовий стан і стан капіталу в банківській системі значно покращились. Загальні збитки зменшились майже в три рази у порівнянні з попереднім роком (до 7,7 млрд. грн. у 2011 році у порівнянні з 34,8 млрд. у 2009 році) в умовах різкого зменшення відрахувань до резервів на покриття збитків за позиками, стабільного операційного доходу і скорочених адміністративних витрат. Незважаючи на сумарний негативний фінансовий результат, все більша кількість банків минулого року вийшла на прибуткову діяльність. За даними НБУ, кількість збиткових банків зменшилася з 64 станом на кінець 2009 року до 31 станом на 01.01.2012 [21]. У 2011 році банки мали змогу покращити стан свого капіталу (завдяки значному вливанню капіталу акціонерами і скороченню збитків). Так, показник адекватності капіталу досяг рівня 18,9 % станом на кінець року (виріс з 14% на кінець 2008 року та з 18,1% на кінець 2009 року), а обсяг регулятивного капіталу збільшився на 17,5 млрд. грн. протягом минулого року.

Слід зазначити, що при оцінці ефективності діяльності банківської системи доцільно визначитися із кількістю збиткових і прибуткових банків у розрізі груп (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3.

Кількість збиткових та прибуткових банків серед груп банків станом на 01.01.2012 року [21]

Група	Кількість банків, од.	Збиткові		Прибуткові	
		Кількість банків, од.	Сума збитків, млрд. грн.	Кількість банків, од.	Сума прибутків, млрд. грн.
Група 1	17	2	-7 331 313	15	4 241 405
Група 2	19	9	-4 635 954	10	749 632
Група 3	22	3	-727 029	19	644 526
Група 4	117	16	-1 022 717	101	373 902
Усього	175	30	-13 717 013	145	6 009 465

Рентабельність на відміну від прибутку більш повно відображає кінцеві результати діяльності і показує співвідношення економічного ефекту із залученими та розміщеними ресурсами банків. В цілому, збиткова діяльність банківських установ продовжує залишатися основною тенденцією функціонування банківської системи у 2011 р.

Що стосується показників рентабельності банків України то починаючи із 2006 р. спостерігається їх зниження, а останні три роки характеризуються не ефективною діяльністю банківської системи (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Показники рентабельності банківської системи як міра ефективності [21]

Показники	Роки					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Рентабельність капіталу	13,52	12,67	8,51	-32,52	-10,19	-5,27
Мультиплікатор капіталу	7,99	8,61	7,77	7,64	6,84	10,63
Доходність активів	8,60	7,66	8,96	7,25	6,89	1354
Рентабельність Активів	1,61	1,5	1,03	-4,38	-1,45	-0,76

Прибуткові за результатами 2011 року банки мають низькі показники рентабельності. А в цілому, збитки банківських установ за результатами 2011 р. більш ніж в два рази перевищують прибутки одержані банками. Як свідчать дані табл. 2.4, основні показники ефективності функціонування банківської системи за аналізований період мають тенденції до зниження з від'ємним значенням.

На наш погляд, при аналізі ефективності банківської системи доцільно враховувати і той факт – яким чином приток іноземного капіталу впливає на показники ефективності діяльності банків. Слід зазначити, що практично в усіх країнах відбулося різке збільшення присутності іноземного капіталу в банківських системах. Але необхідно зауважити, що теза про те, що ефективність іноземних банків значно вища, ніж національних, не завжди є виправданою (див. табл. 2.5).

Аналізуючи дані таблиці 2.5 банки можна поділити на 2 групи.

Перша група – це банки, у яких показники ROE, ROA та мультиплікатор капіталу покращилися. Отже до першої групи слід віднести: ІНГ банк Україна, Райффайзен банк Аваль, Унікредит банк, Сведбанк, Укресімбанк, Радабанк, Банк Ренесанс капітал, Дочірній банк Сбербанку Росії, Промінвестбанк, Банк Русский стандарт. Слід зазначити, що більшість банків першої групи мають походження капіталу з Російської Федерації.

Друга група – це банки, у яких показники ROE ROA та мультиплікатор капіталу зазнали змін у різних напрямках. До другої групи відносять: Сітібанк (Україна), Фольксбанк, Ерсте банк, Укрсоцбанк, Правекс – банк, Дойче банк ДБУ, «Форум», ОТП банк, Приватбанк, Ощадбанк, Енергобанк, ВТБ банк, Альфа-банк, Банк Петрокомерц-Україна.

Незважаючи на помітні проблеми та ризики банківського сегменту країни, ми вважаємо здатність до відновлення банківського сегменту помірною, що визначається:

Таблиця 2.5

Основні показники ефективності діяльності банків з іноземним капіталом в Україні за станом на 01.01.2010 та 01.10.2011 [52]

Країна-інвестор	Назва банку	ROE,%		ROA,%		МК	
		01.01.2010	01.10.2011	01.01.2010	01.10.2011	01.01.2010	01.10.2011
США	Сітібанк (Україна)	55,4	406,4	10,8	4,9	5,1	81,6
Франція	Укрссіббанк	-25,4	-18,6	-2,7	-3,3	9,5	5,6
Нідерланди	ІНГ банк Україна	10,3	27,7	1,5	1,9	6,9	14,8
Австрія	Райффайзен банк Аваль	-42,4	0,8	-10,8	0,0	3,9	17,7
	Фольксбанк	-50,8	7,7	-3,8	1,0	13,3	8,0
	Ерсте банк	-34,0	-1,9	-4,1	-0,2	8,3	7,6
Італія	Укрсоцбанк	2,1	0,5	0,3	0,0	7,2	31,2
	Унікредит банк	0,3	4,2	0,0	0,3	10,5	13,0
	Правекс - банк	-59,6	-2,4	-9,4	-0,4	6,3	6,2
Німеччина	Дойче банк ДБУ	-3,0	-9,0	-2,9	6,1	1,0	1,5
Країна-інвестор	Назва банку	ROE,%		ROA,%		МК	
		01.01.2010	01.10.2011	01.01.2010	01.10.2011	01.01.2010	01.10.2011
Швеція	Сведбанк	-237,6	1,6	-31,3	1,0	-7,6	1,6
Угорщина	ОТП банк	-15,3	15,5	-1,5	1,9	10,4	8,0
Україна	Приватбанк	10,2	7,2	1,2	0,7	8,4	10,4
	Ощадбанк	4,2	2,7	1,2	0,5	3,7	5,2
	Укрексім-банк	0,2	0,4	0,0	0,1	5,3	4,5
Росія	Радабанк	2,6	3,2	2,2	2,2	1,2	1,5
	Банк Ренесанс капітал	0,7	3,9	0,2	0,8	3,9	4,9

- специфічним регуляторним та операційним середовищем, що дозволяє банківським установам розраховувати на значну фінансову та регуляторну підтримку НБУ з метою збереження платоспроможності;

- досить налагодженими (у порівнянні з суб'єктами інших галузей) інструментами юридичного (регуляторної) захисту банків, як кредиторів так і позичальників;

- високим рівнем використання власних і позикових ресурсів, а також більш ліберальним (в порівнянні з іншими суб'єктами) доступом до ресурсної бази. Останнє обумовлено слабким розвитком в країні альтернативних джерел інвестування;

- високим попитом на банківське фінансування, особливо на етапі підйому економічного циклу [52, с. 149].

Таким чином, заходи з підвищення стійкості фінансової системи, підтримки ліквідності, відновлення довіри до банківської системи стануть запорукою відновлення дії механізму перерозподілу тимчасово вільних коштів в економіці на користь фінансування інвестиції проектів, проектів із розширення та активізації виробництва, а також забезпечення процесів детінізації економіки.

Вищевикладені положення дають підстави стверджувати, що потенціал впливу банківської системи на розвиток економіки в Україні наявний. Частково він не задіяний через вплив загальноекономічних чинників об'єктивного характеру (надмірне кредитування НБУ бюджетних витрат, завищений рівень ставки рефінансування, нерозвиненість фінансового ринку, високі ризики кредитування виробничої сфери, низький рівень заощаджень населення, неналежне законодавче забезпечення інтересів кредиторів тощо), частково - через нерозв'язаність назрілих проблем банківської системи.

2.2. Аналіз кредитного ринку України

Кредитний ринок зазнав стрімкого розвитку на Україні в останні роки. Саме кредитний ринок дозволяє здійснити накопичення, спрямування, а також

розподіл і перерозподіл позикового капіталу між сферами економіки, що визначає важливість його нормального функціонування.

Зміст кредитного ринку зазнав суттєвих змін, пов'язаних з останніми подіями в світовій економіці в цілому та в економіці України, зокрема спостерігається зменшення об'ємів наданих кредитів, як банківських, так і інших (кредитні спілки, ломбарди тощо). На сьогодні переважають споживчі кредити, тоді як на розвиток виробництва припадає значно менша частина кредитних коштів. Загостренню ситуації сприяє також практика закордонного кредитування українських банків, що збільшує зовнішній борг України.

Аналіз наукових праць дозволяє зробити висновки щодо визначення кредитного ринку як економічної категорії та належності його до грошового або фінансового ринків:

- 1) Усі вчені визнають кредитний ринок як один із сегментів грошового або фінансового ринку в тому чи іншому вигляді.
- 2) Кредитний ринок належить і до грошового, і до фінансового ринків.
- 3) Кредитний ринок тісно пов'язаний з іншими складовими грошового та фінансового ринків. Грошові кошти можуть переміщуватись з одних ринків на інші, одні й ті самі суб'єкти можуть здійснювати операції одночасно чи поперемінно і на кредитному, і на валютному, і на ринку цінних паперів [45, с. 135].

Для з'ясування сутності та природи функціонування кредитного ринку спочатку необхідно розглянути визначення категорії кредитного ринку.

А. Сирота кредитний ринок уявляє як механізм, за допомогою якого встановлюються взаємовідносини між підприємствами і громадянами, які мають потребу в фінансових ресурсах, та організаціями і громадянами, які можуть надати необхідні кошти на певних умовах. На думку вченого кредитний ринок необхідно розглядати як синтез ринків різних платіжних засобів, тобто ринку грошових ресурсів та ринку боргових зобов'язань [59, с. 106]. На нашу думку, ринки різних платіжних засобів слід розглядати у ракурсі складових елементів кредитного ринку.

Ю. Василенко використовує поняття ринок кредитних ресурсів і визначає його як процес залучення коштів у грошовій формі на умовах повернення, платності та строковості [10].

М. Савлук у тлумаченні категорії в енциклопедії банківської справи України вживає поняття ринок позичкових капіталів і визначає його як різновид грошового (фінансового) ринку, на якому формується попит і пропозиція на гроші, що надаються у позичку [4].

Г. Шемшученко характеризує кредитний ринок як специфічну складову ринку інструментів позики, які відображають відносини між емітентом та інвестором і, як правило, пов'язані з виплатою доходу інвестору за надану емітентові позику [73].

Перегляд визначень кредитного ринку засвідчує багатогранність даної економічної категорії. Дійсно досить важко охарактеризувати усі прояви сутності кредитного ринку у одному визначенні, тому слід розглядати ринок кредитів з двох сторін: як специфічну сферу грошового та фінансового ринків та як певний механізм взаємодії між суб'єктами ринку [5, с.24].

Важливим моментом дослідження кредитного ринку є з'ясування об'єктів та суб'єктів.

Об'єктом кредитного ринку є тимчасово вільний капітал у натурально-речовій або грошовій формах (гроші, товари, виконані роботи, надані послуги). Незалежно від форми позичена цінність є реальною і має бути збережена у процесі кредитних відносин, але не у своїй первісній формі, а за своїм обсягом.

Основними учасниками кредитного ринку є кредитори, які надають у позику на різних умовах вільні грошові кошти та позичальники. Також на кредитному ринку суб'єктами є юридичні та фізичні особи, які вступають у кредитні взаємовідносини один з одним (підприємства, організації, установи, урядові структури, домашні господарства, громадяни, держава).

Важливе місце займають і фінансово-кредитні установи (кредитні спілки, інвестиційні фонди, фінансові, лізингові та факторингові компанії, ломбарди, довірчі товариства тощо), оскільки зосереджують свою діяльність на окремих,

невеликих сегментах кредитного ринку, функціонуючи для певних клієнтів або пропонуючи відносно вузький спектр кредитних операцій.

Суб'єктами кредитного ринку можуть виступати як вітчизняні, так і іноземні юридичні або фізичні особи.

Кредитний ринок як економічна категорія має не тільки внутрішню сутність, а й активно взаємодіє із зовнішнім середовищем, з іншими процесами в економіці і соціальній сфері та помітно впливає на них. Основні напрями та механізми цього впливу визначають окремі його функції: об'єднання розрізнених грошових заощаджень, трансформація коштів у позиковий капітал та кредитування витрат [4, с. 43].

Науковець Л. Снігурська пропонує виділити три групи: ринкові, фінансові та специфічні функції [63].

До ринкових функцій кредитного ринку слід віднести функцію ціноутворення, інформаційну та розподільчу. Дані функції притаманні будь-якому ринковому механізму, тобто всім ринкам товарів та послуг, включаючи кредитний.

Фінансові функції кредитного ринку - функція акумуляції коштів, інвестиційна та накопичувальна - функції фінансового ринку, які притаманні і кредитному. До специфічних функцій кредитного ринку належать функції трансформації коштів та кредитування витрат - вони притаманні лише кредитному ринку.

Управління кредитним ринком здійснює держава, яка регулює його діяльність і виступає позичальником на національному та міжнародному ринках.

В ринкових умовах господарювання суб'єкти підприємницької діяльності відчують постійну нестачу фінансових ресурсів, що спричинена здійсненням активної інвестиційної та інноваційної політики. На ринку кредитування безпосереднім задоволенням потреб фізичних та юридичних осіб у капіталі займається кредитна система, до якої входять центральний банк, комерційні банки та інші кредитні інститути. Провідними кредитними інститутами, які

займають основну частину ринку кредитування є комерційні банки. Перш за все це зумовлено тим, що найбільш поширеним джерелом залучення додаткових фондів грошових коштів суб'єктами господарювання на сьогодні є кредити комерційних банків. Необхідно відмітити, що функціонування даних інститутів на кредитному ринку України пов'язане із низкою проблем, які перешкоджають ефективному їх розвитку.

Здійснено дослідження діяльності комерційних банків на кредитному ринку України протягом 2009-2011 років, шляхом аналізу обсягів наданих кредитів та залучених депозитів (див. табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Обсяги наданих кредитів та залучених депозитів комерційними банками України протягом 2009-2011 років, млн. грн. [68]

млн. грн.

Позичальник	Обсяг наданих кредитів та залучених депозитів станом на					
	31.12.2009		31.12.2010		31.12.2011	
	Кредити	Депозити	Кредити	Депозити	Кредити	Депозити
Резиденти	723 295	334 953	732 823	416 650	801 809	491 756
Інші фінансові корпорації	14 014	15 621	13 430	19 022	16 441	21 799
Сектор загальнодержавного управління	5755	-	8817	-	8532	-
Нефінансові корпорації	462 215	94 796	500 961	116 105	575 545	153 120
Домашні господарства	241 249	214 098	209 538	275 093	201 224	310 390
Інші депозитні корпорації	20 580	26 810	26 477	21 722	40 343	28 026
Нерезиденти	16 970	40 614	14 942	25 928	4 923	33 218
ВСЬОГО	1478350	726892	1498171	874520	1640285	1038309

Як видно з даних табл. 2.6, порівнюючи обсяги фінансових ресурсів за депозитними та кредитними операціями можна стверджувати, що комерційні банки більше кредитують ніж залучають фінансових ресурсів у вигляді депозитів. Але необхідно відмітити позитивну тенденцію до нарощування обсягів депозитів протягом останніх років, а саме: у 2011 році порівняно з попереднім відбулось збільшення на суму 163789 млн. грн., а в порівнянні з 2009 роком збільшення складало 311417 млн. грн. Такій тенденції сприяло зростання депозитних вкладень серед усіх суб'єктів даного ринку, що в свою

чергу було спричинено підвищенням довіри вкладників до банківської системи.

Що стосується динаміки кредитування в розрізі позичальників, то необхідно відмітити постійну тенденцію до збільшення обсягів залучення фінансових ресурсів резидентами, нефінансовими та іншими депозитними корпораціями як у 2010, так і у 2011 році, що є позитивним [68].

На кінець 2011 року обсяги кредитів виданих резидентам комерційними банками становили 801809 млн. грн., що на 68986 млн. грн. більше ніж у 2010 році та на 78514 млн. грн. більше ніж у 2009 році. Цьому сприяло зниження вартості отримання кредитних ресурсів.

Обсяги кредитів наданих іншим фінансовим корпораціям у 2011 році порівняно з попереднім роком зросли на 3011 млн. грн., а порівняно з 2009 роком – на 2427 млн. грн. Насамперед така динаміка була зумовлена позитивними тенденціями розширення ресурсної бази банків, а також поліпшенням фінансового стану окремих підприємств, зокрема торгівлі та промисловості.

Сектор загальнодержавного управління у 2011 році залучив фінансових ресурсів менше ніж у 2010 році на 285 млн. грн., але більше ніж у 2009 році на 2777 млн. грн. В основному такі зміни залежали від ситуації з державним бюджетом [68].

Кредитування нефінансових корпорацій продемонструвало тенденцію до збільшення, а саме: у 2011 році вони залучили на 74584 млн. грн. більше ніж у минулому та на 113330 млн. грн. більше ніж у 2009 році. Цьому сприяло поліпшення фінансового стану даних суб'єктів.

Домашні господарства протягом останніх трьох років все менше отримують кредитів від комерційних банків. Станом на 31 грудня 2011 року кредити видані домогосподарствам становили 201224 млн. грн., що на 8314 млн. грн. менше порівняно з 2010 роком та на 40025 млн. грн. порівняно з 2009 роком. Така тенденція спричинена нестабільністю фінансового стану даних позичальників та високим рівнем проблемної заборгованості.

Обсяги кредитів залучених іншими депозитними корпораціями станом на

кінець 2011 року склали 40343 млн. грн., що на 13866 млн. грн. більше порівняно з 2010 роком та на 19763 млн. грн. порівняно з 2009 роком. Цьому сприяло підвищення ліквідності та контролю за діяльністю даних установ.

У обсягах кредитування нерезидентів спостерігається постійна тенденція до зниження. У 2011 році даний показник знизився порівняно з попереднім роком на 10019 млн. грн., а в порівнянні з 2009 роком на 12047 млн. грн. Така динаміка спричинена тим, що нерезиденти не виявляють довіри до українського банківського кредитування через низький рейтинг України як кредитора [68, с. 12].

Основну питому вагу серед позичальників комерційних банків на кредитному ринку України протягом останніх трьох років становлять резиденти, але необхідно відмітити тенденцію до зниження даного показника у 2011 році порівняно з 2009 на 4,1%. Також досить вагому частку складають нефінансові корпорації та домашні господарства. Важливо відмітити, що питома вага даних позичальників у 2011 році порівняно з попереднім показала тенденцію до зниження. Не значну частину займають інші депозитні корпорації, але протягом останніх років їхня частка підвищується і у 2011 році становить 2,3%. Стабільно 0,9% позичальників займають інші фінансові корпорації. Не вагому частку становлять нерезиденти, при чому їх частка постійно знижується і у 2011 році становить всього 0,3% усіх позичальників. Низький відсоток займає і сектор загальнодержавного управління (від 0,4% до 0,6%).

Оскільки резиденти виступають основними позичальниками на ринку кредитування, то варто дослідити обсяги кредитів, що залучаються резидентами за секторами економіки (див. табл. 2.7).

З даних табл. 2.7 можемо зробити висновок, що серед резидентів, які залучають фінансові ресурси у комерційних банків основну питому вагу складають не фінансові корпорації та домогосподарства. Разом їх питома вага в усій сукупності кредитів, що залучаються резидентами протягом 2009-2011 років становить 97%. Найменшу частку серед позичальників-резидентів

займають некомерційні організації, що обслуговують домогосподарства. Їх питома вага складає протягом останніх трьох років не більше 0,01%.

Таблиця 2.7

Аналіз динаміки кредитів наданих резидентам за секторами економіки протягом 2009-2011 років [21]

млн. грн.

Сектор економіки	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Відхилення (+,-) звітного періоду до	
				2009 року	2010 року
Страхові корпорації та недержавні пенсійні фонди	632	635	1006	374	371
Інші фінансові посередники та допоміжні фінансові організації	13382	12496	15435	2053	2939
Центральні органи державного управління	4527	7430	6790	2263	-640
Регіональні та місцеві органи державного управління	1229	1388	1742	513	354
Нефінансові корпорації	462215	500961	575545	113330	74584
Домашні господарства	241249	209538	201224	-40025	-8314
Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	63	76	67	4	-9
ВСЬОГО	723297	732824	801809	78512	68985

Щодо динаміки залучення, то у 2011 році порівняно з 2009 роком, серед усіх секторів економіки спостерігалось підвищення темпів залучення. Найбільше зростання відбулось у складі нефінансових корпорацій (на 113330 млн. грн.), що було зумовлено поліпшенням фінансового стану суб'єктів господарювання. Водночас домогосподарства зменшили обсяги залучення кредитів на 40025 млн. грн. унаслідок посилення вимог до даних позичальників та зростаючої простроченої заборгованості. Необхідно відмітити, що якщо порівнювати 2011 рік із 2010 роком, то зниження обсягів спостерігається не лише серед домогосподарств (на 8314 млн. грн.), а й серед некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства (на 9 млн. грн.) та центральних органів державного управління (на 640 млн. грн.). Тобто, як бачимо, починаючи з 2009 року домогосподарства зменшують свої обсяги позикового капіталу, що в першу чергу спричинено високим рівнем

неповерненості залучених фінансових ресурсів [21].

Важливими позичальниками на ринку кредитних ресурсів виступають нефінансові корпорації. Розглянемо обсяги залучення ними фінансових ресурсів протягом 2009-2011 (див. табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Аналіз динаміки кредитів наданих нефінансовим корпораціям за цільовим спрямуванням протягом 2009-2011 років [21]

млн. грн.

Ціль	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Відхилення (+,-) звітного періоду до	
				2009 року	2010 року
Кредити в поточну діяльність	373759	415706	484243	110484	68537
Кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	17670	13612	10318	-7352	-3294
Інші кредити в інвестиційну діяльність	70786	71643	80985	10199	9342

Як видно з табл. 2.8, обсяги залучених фінансових ресурсів нефінансовими корпораціями протягом 2009-2011 років демонструють позитивну тенденцію до збільшення. У 2011 році порівняно з 2010 кредити збільшились на 74584 млн. грн., а порівняно з 2009 роком – на 113330 млн. грн. В основному даним змінам сприяло підвищення кредитів в поточну діяльність, яке у 2011 році в порівнянні з минулим становило 68537 млн. грн., а порівняно з 2009 роком – 110484 млн. грн. Значний вплив мало і збільшення кредитів в інвестиційну діяльність у 2011 році на 9342 млн. грн. більше ніж у 2010 році та на 10199 млн. грн. ніж у 2009 році [21]. Це свідчить про підвищення інвестиційної активності суб'єктів господарювання та збільшення ефективності інвестиційних проектів під які видаються позикові кошти. Водночас зменшення обсягів залучених кредитів спостерігалось на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості, а саме: у 2011 році на дану ціль було залучено на 3294 млн. грн. менше ніж у 2010 році та на 7352 млн. грн. менше ніж у 2009 році. В основному це спричинено високими ставками, які встановлені для даного виду кредитування.

Щодо структури, то основну частку (більше 80%) складають кредити в поточну діяльність. Необхідно відмітити, що їх питома вага постійно збільшується. Найменшу частину в загальній сукупності кредитів складають кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості. Якщо в 2009 році вони займали 3,8%, то в 2011 році – лише 1,8% [21].

Провівши аналіз стану та тенденцій розвитку діяльності комерційних банків на кредитному ринку України, можна зробити висновок про низькі темпи зростання обсягів кредитних операцій протягом останніх років. На нашу думку, це може бути спричинене наявністю наступних проблем, які існують у даному сегменті кредитного ринку:

- високі ставки кредитування (до 25% в гривні), що зумовлені високим рівнем облікової ставки НБУ – 7,75% (в США облікова ставка Федеральної резервної Системи 0-0,25%);

- дефіцитність фінансових ресурсів, що зменшує можливості банку щодо кредитування і спричинена низьким рівнем залучення грошових коштів за допомогою депозитів та інших джерел;

- високий ризик неповернення вкладів, що зменшує кількість депозитів і як наслідок фінансових ресурсів які можуть надаватись у позику;

- недовіра з боку населення та інших учасників кредитного ринку, що викликана наслідками фінансової кризи 2008 року та недостатньою поінформованістю фізичних та юридичних осіб про сучасний стан та особливості функціонування кредитного ринку;

- наявність великої кількості банківських установ з низьким кредитним рейтингом;

- недостатнє державне регулювання і нагляд з боку Національного банку України, що проявляється у функціонуванні на кредитному ринку банківських установ з низьким рівнем ліквідності та платоспроможності, що не здатні вчасно та ефективно реагувати на ризики, що виникають на ринку.

Виходячи з даних недоліків лише держава, в особі уповноважених органів

може забезпечити вирішення цих проблем шляхом: зниження облікової ставки НБУ до рівня європейських країн (3-5%) і як наслідок ставок кредитування комерційними банками; приведення правової бази щодо регулювання кредитного ринку до європейських стандартів; здійснення роз'яснювальної роботи щодо діяльності кредитних інститутів; підвищення вимог при ліцензуванні банківської діяльності; запровадження механізму обов'язкової участі усіх комерційних банків у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб; законодавче збільшення розміру статутного капіталу комерційних банків до 150 млн. грн.

Отже, банківський сегмент, а саме комерційні банки, займають основну частку кредитного ринку України і виступають важливою його складовою, оскільки забезпечують задоволення потреб суб'єктів ринку у фінансових ресурсах і стимулюють розширення інвестиційно-інноваційної діяльності та економічне зростання країни загалом. Основну питому вагу серед позичальників комерційних банків складають резиденти (44,8%), нефінансові корпорації (32,2%) та домогосподарства (11,3%). Протягом 2009-2011 років спостерігалась активізація процесів кредитування комерційними банками резидентів, не фінансових та інших депозитних корпорацій, що є позитивним. Водночас, необхідно звернути увагу на скорочення обсягів наданих кредитів серед домогосподарств і нерезидентів. Для вдосконалення кредитних відносин в Україні необхідно звернути увагу на усі вищезазначені проблеми банківського кредитування та забезпечити їх ефективне вирішення запропонованими шляхами.

2.3. Аналіз депозитного ринку України

На сьогоднішній день грошові ресурси, що акумулюються у формі депозитів, є важливим джерелом інвестування у національне господарство. Від стимулювання ресурсного потенціалу банку залежить зміцнення стійкості банківського сектору, підвищення довіри до нього з боку вкладників і кредиторів, поліпшення інвестиційної активності, розвиток усіх галузей

економіки України, і як результат – вихід економіки з кризи та інтеграція національної банківської системи у світове співтовариство. У зв'язку з цим актуального значення набуває вивчення сучасного стану депозитного ринку, тенденцій та особливості його розвитку.

Депозит (лат. *depositum* – річ, яка передана на зберігання) – кошти які надаються фізичними чи юридичними особами (резидентами або нерезидентами) в управління фінансово-кредитному інституту, в тому числі комерційному банку, на визначений строк та під процент, що оформляється відповідною угодою [72].

Залучені кошти банків покривають понад 90% всієї потреби в грошових ресурсах для здійснення активних операцій, насамперед кредитних. Роль депозитів дуже велика, вони мобілізують тимчасово вільні кошти юридичних і фізичних осіб на ринку кредитних ресурсів, комерційні банки з їхньою допомогою задовольняють потребу народного господарства в додаткових оборотних коштах, сприяють перетворенню грошей у капітал, забезпечують потреби населення в споживчому кредиті. Депозитні операції - поняття широке, оскільки до них відноситься вся діяльність банку, пов'язана із залученням коштів у внески. Особливість депозиту полягає в його роздвоєності в практичному застосуванні. По-перше, депозит є для вкладника потенційними грошима, вкладник може виписати чек і спрямувати відповідну суму в обіг. Але в той же час “банківські гроші” приносять вкладникові дохід, виступають уже в ролі капіталу. Перевага депозиту перед готівкою в тому, що депозит приносить дохід у формі процента, а недолік - що процент депозиту нижчий порівняно з тим, який виплатять на капітал, якщо його позичити.

Організація депозитних операцій повинна здійснюватися при дотриманні ряду принципів:

- одержання прибутку й створення умов для одержання прибутку в майбутньому;
- гнучка політика при керуванні депозитними операціями для підтримки оперативної ліквідності банку;

- погодженість між депозитною політикою й прибутковістю активів;
- розвиток банківських послуг з метою залучення клієнтів.

Депозитна політика на рівні держави – це сукупність заходів, які здійснюються центральним банком і спрямовані на регламентування правил формування депозитів (вкладів) у комерційних і ощадних банках, а також у небанківських грошово-кредитних установах. Необхідність такої регламентації зумовлена тим, що, по-перше, вклади самі є специфічним видом грошей (безготівкові або депозитні гроші); по-друге, на основі депозитів формуються кредитні гроші у кратному співвідношенні відповідно до величини грошового мультиплікатора. Таким чином можна виділити два типи депозитної політики на макрорівні. Перший представляє консервативна політика або політика сильного державного регулювання депозитних установ. Вона здійснюється за сильної інфляції, або стагфляції, коли зростання рівня сукупних цін супроводжується значним спадом обсягів сукупного виробництва. Основна її мета - посилення депозитної дисципліни та обмеження грошово-кредитних установ, які мають право відкривати поточні безстрокові рахунки (чекові вклади). Другий тип депозитної політики — ліберальна депозитна політика, що передбачає послаблення депозитної дисципліни та значне збільшення грошово-кредитних установ, які мають право відкривати поточні безстрокові рахунки (чекові вклади). Здійснюється з тим, щоб збільшити кількість депозитних кредитних грошей у національній економічній системі, таким чином стимулювати підвищення економічної активності й вихід економіки з фази кризи [65, с. 59].

Депозитна політика являє собою складне економічне явище, її суть необхідно розглядати як у широкому, так і у вузькому значенні. У широкому - депозитна політика комерційного банку характеризується як стратегія і тактика банку при здійсненні ним діяльності щодо залучення ресурсів з метою повернення, а також при організації та управлінні депозитним процесом. Під депозитною політикою у вузькому значенні розуміється стратегія і тактика

банку в частині організації депозитного процесу з метою забезпечення його ліквідності [11].

Збільшення стабільності депозитів знижує потребу банку в ліквідних активах. Однак зростання частки строкових депозитів призводить до зростання процентних витрат, з іншого боку - висока питома вага депозитів до вимоги сприяє підвищенню рентабельності, але призводить до зниження рівня ліквідності балансу банку.

В основі формування депозитної політики лежать як загальні, так і специфічні принципи (див. табл. 2.7) [11].

Таблиця.2.7

Принципи формування депозитної політики банку [11]

	Принципи	Характеристика принципу
Загальні принципи	Принцип наукової обґрунтованості	Повинен базуватися на новітніх досягненнях науки та передового досвіду, з урахуванням дії економічних законів у межах конкретного банку з використанням науково обґрунтованих методик.
	Принцип цілісності системи	Депозитна політика виступає як підсистема політики комерційного банку в цілому. Вона має первинний характер щодо політик у сфері активних операцій
	Принцип комплексного підходу	Розробка теоретичних основ, пріоритетних напрямів депозитної політики та оцінка підсумку дохідності від розміщення депозитів з точки зору стратегії розвитку банку
	Принцип оптимальності та ефективності	Розробка ефективних і оптимальних для цього етапу розвитку банку тактичних напрямів і методів. Визначає цілі й обсяги залучених банківських ресурсів та ефективну їх реалізацію
	Принцип єдності елементів	Усі елементи депозитної політики розглядаються не ізольовано, а в тісному взаємозв'язку і взаємозалежності
Спеціальні принципи	Принцип забезпечення оптимального рівня витрат	Характеризує, цінову політику банку, уміння керівництва банку адекватно реагувати на зміни ринкових цін на депозити для регулювання прибутковості та зниження очікуваних витрат. Відсоткові ставки орієнтовані на ринкову кон'юнктуру
	Принцип безпеки операцій банку	Характеризує систему захисту економічних інтересів клієнтів щодо збереження банківської таємниці за їх рахунками, а також підтримання оперативної ліквідності банку
	Принцип забезпечення надійності	Від надійності банку залежить рівень ризику клієнта щодо повернення депозиту і сплати відсотків. Якість і кількість залучених коштів відображає стабільність і надійність банку

Дотримання цих принципів дозволяє банку сформувати як стратегічні, так і тактичні напрями в організації депозитних операцій, забезпечуючи тим самим ефективність і оптимізацію його депозитної політики.

У сучасних умовах для ефективного функціонування, розвитку і досягнення цілей кожен банк розробляє свою власну депозитну політику. При цьому враховується багато факторів, що здійснює безпосередній вплив на діяльність банку.

Механізм формування депозитної політики включає ряд етапів, які спрямовані на виконання мети і завдань, які стоять перед банком. Кожен з етапів безпосередньо пов'язаний з іншими і є обов'язковим для формування оптимальної депозитної політики і правильної організації депозитного процесу (див. табл.2.8).

Таблиця 2.8

Етапи формування депозитної політики [11]

Характеристика етапів	Основні орієнтири
Постановка цілей і визначення основних завдань депозитної політики	Діяльність орієнтована на залучення оптимального обсягу грошових коштів (за строками і валютами), необхідного і достатнього для роботи на фінансових ринках за умови забезпечення мінімального рівня витрат
Виділення відповідних підрозділів і розподіл повноважень співробітникам банку	Орієнтована на визначення підрозділів банку, за якими закріплені завдання щодо залучення депозитів (відділ маркетингу) і функції щодо обслуговування депозитних операцій
Розробка відповідних процедур залучення ресурсів	Визначені конкретні схеми, заходи, які використовують інструменти маркетингу для залучення грошових коштів юридичних і фізичних осіб шляхом прямої чи прихованої реклами або пропаганди
Організація контролю і управління в процесі здійснення депозитних операцій	Завданням контролю є уникнути або зменшити ризики, які виникають при депозитних операціях. Депозити розглядаються як самостійний об'єкт управління і джерело підвищення ефективності роботи банку

Формування чіткої та гнучкої депозитної політики банку є необхідною умовою раціональної організації діяльності банку у сфері залучення депозитів

та відповідних відносин між банком та його вкладниками, що визначається перш за все правильною постановкою мети і стратегічних цілей депозитної політики банку, пріоритетів в обслуговуванні перспективних груп вкладників та використанні адекватних видів депозитних послуг як кінцевого банківського продукту, а також розробкою всіх необхідних технологічних процедур у формі спеціального алгоритму дій і заходів банківського персоналу та їх професійних обов'язків і повноважень у прийнятті рішень, що стосуються проведення депозитних операцій.

Розвиток депозитного ринку в Україні залежить від процесів, які відбуваються на грошово-кредитному ринку та в економіці загалом. Депозитний ринок віддзеркалює загальний стан і тенденції грошово-кредитного ринку, вплив на нього інфляційних процесів та тенденцій до зростання грошових доходів населення.

В період 2008-2009 рр. відбувся спад, причиною якого стала світова фінансова криза. В 2010 та 2011 роках відбувається стабілізація депозитного ринку. Найменшу питому вагу в структурі депозитів займають депозити сектору державного управління. Депозити інших фінансових корпорацій у структурі депозитного ринку значно не змінюються. На січень 2012 р. сума депозитів, залучених фінансовими корпораціями (крім Національного банку України), становить 434,37 млрд. грн. [72].

Згідно з рис. 2.3 сума депозитів на вимогу з 2005 р. постійно зростає. Сума депозитів на строк до 1 року стрімко зростала до 2009р., а в останні 2 роки відбувається незначне зменшення депозитів даного виду. В 2009р. відбулося значне зменшення депозитів на строк від 1 до 2 років, і на лютий 2011р. не досягнуто рівня депозитів на 2009р., що відбулося внаслідок падіння довіри до депозитного ринку. В структурі депозитів переважають депозити на вимогу, найменшу питому вагу займають депозити на строк більше 2 років, що свідчить про недовіру юридичних та фізичних осіб фінансовим установам та нестабільну економічну і політичну ситуацію в країні [72].

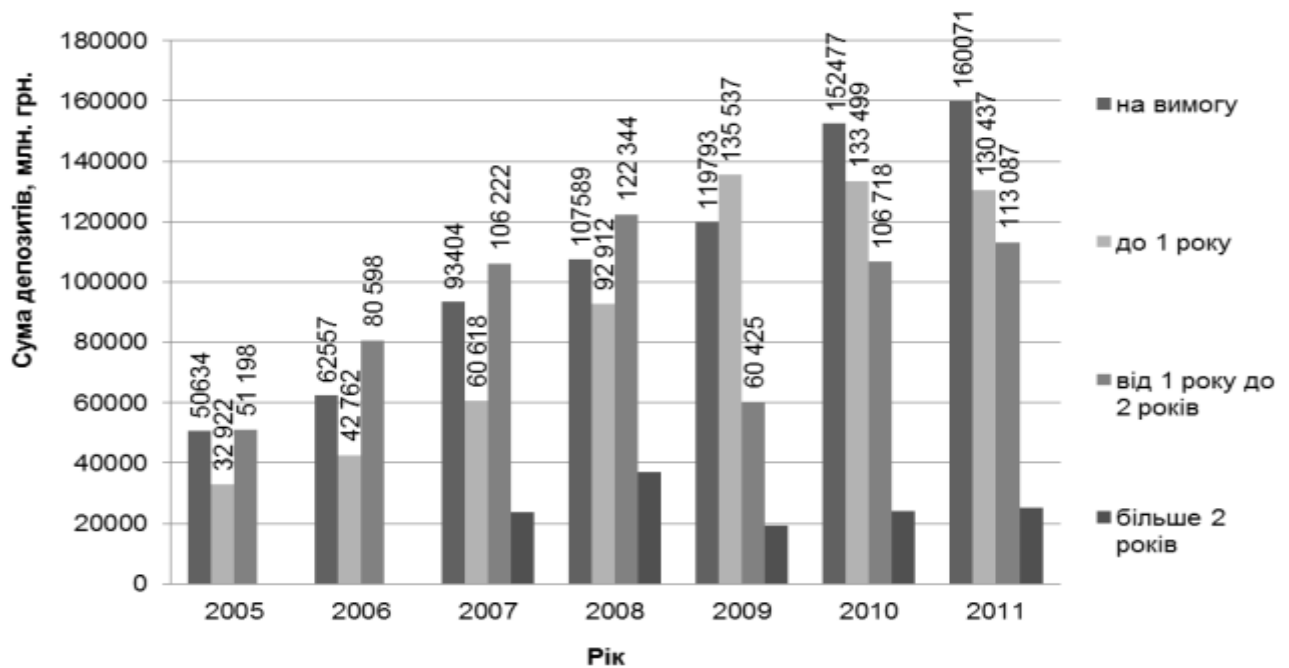

Рис.2.3. Динаміка депозитів, залучених фінансовими корпораціями, за 2005-2011 рр. в залежності від строку залучення [72]

Розглянемо динаміку депозитів в залежності від валюти, в якій залучуються кошти, в період з 2005 року по 2011 рік. (див. рис. 2.4).

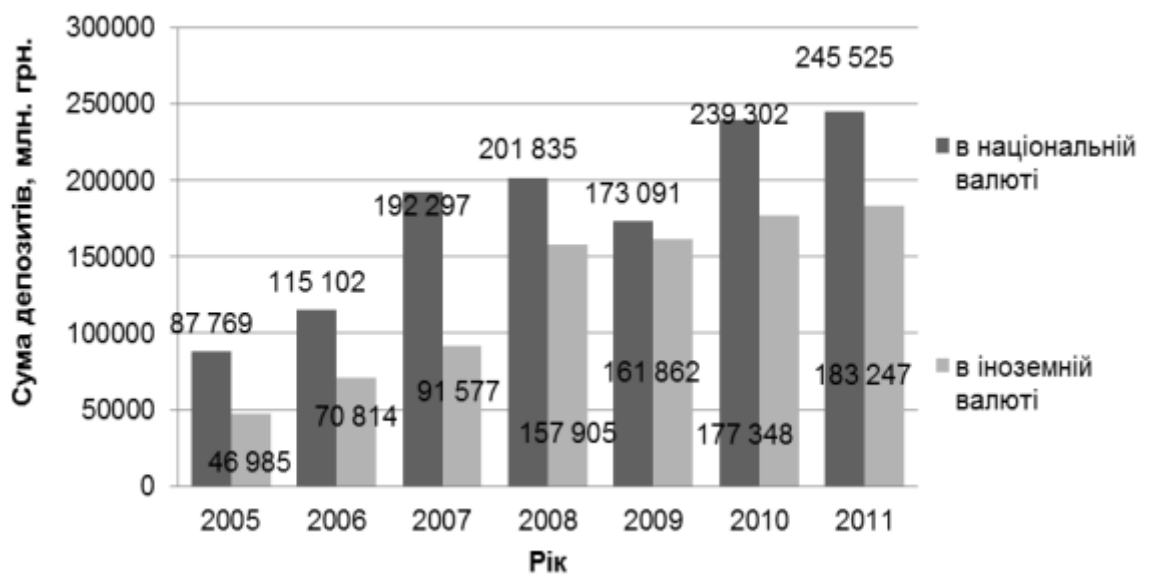

Рис. 2.4. Динаміка розподілу депозитів по виду валюти [72]

Проаналізувавши рис. 2.4, можна помітити різке зменшення депозитів у національній валюті порівняно з депозитами у іноземній валюті. В 2008р. депозити в іноземній валюті збільшилися майже у 2 рази. До 2008р. депозити у гривні стрімко зростали, але після несподіваної зміни валютного курсу питома вага гривневих депозитів значно скоротилась [72].

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна побачити, що зараз депозитний ринок України перебуває у стані стабілізації після світової фінансової кризи. До 2008 року відбувався активний розвиток вкладних операцій, зростала кількість депозитів на території України, збільшувався обсяг строкових депозитів, що свідчило про довіру банківському сектору. На сьогоднішній день переважають вклади на вимогу, ця тенденція не дає змогу банкам вести активну політику інвестування, робити чіткі прогнози з приводу як обсягів залучених ресурсів, так і пов'язаних з ними активних операцій.

Висновки до 2-го розділу

Виходячи з викладеного в першому розділі «Сучасний стан банківської системи України» можна зробити наступні висновки:

1. Розглядаючи роль банків у ринковій економіці, ми, перш за все, будемо виходити з позиції їх ролі у забезпеченні стійкого економічного зростання у країні, що досягається шляхом трансформації мобілізованих фінансових ресурсів у реальні кредити та інвестиції для економіки.

2. Потенціал впливу банківської системи на розвиток економіки в Україні наявний. Частково він не задіяний через вплив загальноекономічних чинників об'єктивного характеру (надмірне кредитування НБУ бюджетних витрат, завищений рівень ставки рефінансування, нерозвиненість фінансового ринку, високі ризики кредитування виробничої сфери, низький рівень заощаджень населення тощо), частково - через нерозв'язаність назрілих проблем банківської системи.

3. Комерційні банки, займають основну частку кредитного ринку України і виступають важливою його складовою, оскільки забезпечують

задоволення потреб суб'єктів ринку у фінансових ресурсах і стимулюють розширення інвестиційно-інноваційної діяльності та економічне зростання країни загалом. Основну питому вагу серед позичальників комерційних банків складають резиденти (44,8%), нефінансові корпорації (32,2%) та домогосподарства (11,3%). Протягом 2009-2011 років спостерігалась активізація процесів кредитування комерційними банками резидентів, не фінансових та інших депозитних корпорацій, що є позитивним. Водночас, необхідно звернути увагу на скорочення обсягів наданих кредитів серед домогосподарств і нерезидентів.

4. Депозитний ринок України перебуває у стані стабілізації після світової фінансової кризи. До 2008 року відбувався активний розвиток вкладних операцій, зростала кількість депозитів на території України, збільшувався обсяг строкових депозитів, що свідчило про довіру банківському сектору. На сьогоднішній день переважають вклади на вимогу, ця тенденція не дає змогу банкам вести активну політики інвестування, робити чіткі прогнози з приводу як обсягів залучених ресурсів, так і пов'язаних з ними активних операцій.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Інституційні зміни середовища діяльності комерційних банків

На сьогодні розвиток банківського бізнесу напряму пов'язано з виявленням і задоволенням запитів ринку у нових продуктах, заснованих на суспільних потребах, що змінюються, впровадженні нових технологій, форм й інструментів обслуговування. Але зараз вже здаються невірними традиційні подання про банк і його діяльність, що існували ще кілька років тому. Це особливо характерно для вітчизняної економіки, у якій банк довгий час був інструментом державного регулювання, позбавленим реального впливу на економічні процеси в країні. Ринкові перетворення зажадали переосмислення сутності, функцій і напрямків діяльності банку, як специфічного підприємства. Оскільки комерційні банки в ринкових умовах з одного боку є продавцями послуг, а з іншого виступають інститутами, що забезпечують нормальне функціонування самого ринкового механізму, велике значення в сучасних умовах здобувають дослідження, пов'язані з можливістю банків провадити ефективний перерозподіл коштів в економіці, що стимулює ріст суспільного багатства й добробуту громадян [60, с. 10].

Сучасний стан банківської сфери характеризується наявністю деяких проблем зростання, серед яких найбільш рельєфними є загострення конкурентної боротьби в наслідок об'єктивного уповільнення темпів експансії в зовнішнє середовище, відголосу процесу глобалізації, зростання правового нігілізму, тощо.

У той же час недостатнє теоретичне пророблення питань управління вітчизняним банком, як комерційним підприємством, на сьогоднішньому етапі розвитку національної економіки приводить до реальних втрат доходів банку, пов'язаних з недоліками в побудові організаційних структур банків, відсутністю чіткої тарифної політики, неадекватною оцінкою фінансових результатів підрозділів. Все це приводить до протиріч між загальними цілями

банку й інтересами його структурних підрозділів, до результатів, протилежним наміченим.

На ефективність функціонування банківської системи впливає низка внутрішніх та зовнішніх чинників. Зовнішні чинники (фактори середовища) формують загальні умови функціонування банків. У їх складі виділяють чинники економічного та інституційного середовища. Інституційне середовище банківської діяльності – це чіткий упорядкований набір інститутів, що впливають на процеси інституційного банківського регулювання. Вони визначають рівень розвитку відносин в банківській діяльності, правила взаємодії банків з іншими господарюючими суб'єктами та державними органами, а також обмеження для банківських установ, які формуються в межах тієї чи іншої системи координації банківської діяльності. Найбільш повно сутність інституційного середовища банківської діяльності розкривається у виконуваних ним функціях:

- регулюючій – полягає в забезпеченні сталого та безпечного функціонування банків і передбачає розробку та видання нормативно-правових актів, що регулюють банківську діяльність, встановлення вимог і обмежень щодо діяльності банків та надання їм рекомендацій;
- регламентуючій – полягає у формуванні структури та ієрархії управління в банках, делегуванні повноважень певним категоріям працівників і визначенні орієнтирів їх діяльності;
- інформаційній – зводиться до надання фізичним та юридичним особам доступу до результатів дослідження банків;
- захисній – передбачає безпеку банківської діяльності та захист інтересів вкладників;
- контролюючій – полягає у проведенні перевірок банків з метою дотримання вимог розумного ведення банківської справи, запобіганню виникненню кризових ситуацій в роботі банку, додержання банківського законодавства та нормативних документів [62, с. 225].

Інституційне середовище банківської діяльності складається з макро- та мікросередовища. Макросередовище включає: банківське законодавство і нормативно-правову базу, Антимонопольний комітет, Державну податкову адміністрацію, Державне казначейство, Державну митну службу, Національний банк України. Банківське законодавство – це система впорядкованих нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері банківської діяльності. До них відносяться загальні закони (Конституція України, Цивільний кодекс, Господарський кодекс, Закон України "Про цінні папери і фондову біржу", укази Президента, постанови Кабінету Міністрів, міжнародні правові акти) та спеціальні акти банківського законодавства.

Національний банк України є особливим центральним органом, який за допомогою інструментів грошово-кредитної політики здійснює державне регулювання банківської діяльності. Державна податкова служба України контролює за додержанням банками податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою й своєчасністю сплати до бюджетів і державних цільових фондів податків та зборів й інших платежів, передбачених чинним законодавством. Вона веде Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, в якому реєструють банківські установи для набуття ними статусу юридичної особи. Державна митна служба України здійснює заходи, спрямовані на забезпечення повноти справляння податків і зборів, зокрема посилення контролю правильності визначення митної вартості товарів, що переміщуються через кордон. Найпоширенішим видом доставки товарів до митниці є застосування фінансових гарантій. Гарантом при цьому виступає уповноважений ДМСУ банк, який бере на себе зобов'язання щодо сплати митним органам суми фінансової гарантії у випадку недотримання перевізником зобов'язань. Банк зобов'язаний надавати митним органам доступ до банківської інформації про валютні операції окремих суб'єктів, діяльність яких перевіряється митними органами [71, с. 33].

Антимонопольний комітет України (АМКУ) забезпечує державний захист конкуренції у банківській діяльності. Державне казначейство України (ДКУ)

забезпечує організацію виконання державного бюджету і державних позабюджетних фондів, контролює за використанням бюджетних коштів, веде облік касового виконання бюджету і складання відповідної звітності. Казначейська система виконання бюджету передбачає акумуляцію всіх коштів на єдиному рахунку ДКУ. Казначейство оплачує усі рахунки, які виставляються розпорядниками бюджетних коштів, здійснює контроль за виконанням бюджетних повноважень, веде бухгалтерський облік та складання звітності про виконання бюджету. Для касового виконання бюджету ДКУ укладає договори з комерційними банками, у яких відкриваються реєстраційні рахунки всім розпорядникам державних коштів.

До мікросередовища банківської діяльності належать такі інститути: інкасація, зовнішній аудит банків, рейтингові компанії, освіта в банку, фірми, які гарантують безпеку банківської діяльності. Інкасація – це збирання і доставка коштів до каси банку. Її здійснює підрозділ перевезення валютних цінностей та інкасації коштів установи банку. Зовнішній аудит банків проводиться аудиторською фірмою для перевірки банківської звітності та іншої інформації про фінансово-господарську діяльність банків. Рейтингові компанії здійснюють оцінку ступеня надійності банку за результатами його діяльності протягом останніх п'яти років, його ролі в банківській системі України, а також перспектив подальшого розвитку. Основною метою діяльності фірм, які гарантують безпеку банківської діяльності є усунення можливостей нанесення банку збитків або упущення ним вигоди, забезпечення його ефективної роботи та якісної реалізації операцій і угод. Система розвитку персоналу кожної банківської установи також повинна передбачати підвищення кваліфікації працівників банку.

Що стосується інституційних змін комерційних банків України, то на цьому шляху потрібно сформулювати, виділити такі завдання щодо покращення:

1. Забезпечення принципу справедливого розподілу доходів між банками в залежності від внеску в загальний розвиток банківської сфери та економіки;

2. Формування ефективного інституційного середовища для регулювання факторів конкурентної боротьби та уповільнення монополізації банківської сфери;

3. Створення умов прискореного розвитку регіонів та вирівнювання їх стану через збільшення фінансування та кредитування перспективних напрямів господарської діяльності;

4. Визначення незадоволених потреб клієнтів щодо банківського обслуговування та їх задоволення на основі пропозиції нових банківських продуктів і різних форм та способів надання послуг;

5. Підвищення використання “людського фактору” через створення ефективної системи управління та здійснення кадрової політики в банківських установах [74, с. 317].

Розглянемо кожний із запропонованих пріоритетів та особливості забезпечення їх досягнення в сучасних умовах розвитку України, зокрема її банківської сфери. Головним пріоритетом є забезпечення принципу справедливого розподілу доходів між банками в залежності від внеску в загальний розвиток банківської сфери, економіки. В даному зв'язку необхідно виділити ті показники діяльності банків, які можна було б використати як критерії щодо оцінки внеску окремих банків та банківської сфери в цілому у розвиток держави і зростання рівня, якості життя окремих членів суспільства. Такими показниками можуть бути кількість, розмір виданих коротко та довгострокових кредитів, їх питома вага по відношенню до капіталу банку, обсяг рівень сплати податків, розмір банківських відсотків по депозитам, кредитам, розмір, напрями інвестування, величина коштів, спрямованих на благодійну, спонсорську діяльність, тощо.

Однак на сучасний момент ми повинні констатувати наявність негативних моментів у діяльності більшості банків, пов'язаних з досягненням виключно своїх егоїстичних внутрішньо-корпоративних інтересів, або інтересів певних промислово-фінансових кланів. Це проявляється в прагненні контролювати максимально можливу частку ринку, нав'язуванні невігідних

контрагентам умов щодо активних, пасивних операцій - по кредитах, депозитам, інвестиціях, тощо [24, с.45]. Як правило, якість обслуговування юридичних та фізичних осіб, особливо в регіонах, не відповідає прийнятному рівню, хоча постійно здійснюються спроби покращити ситуацію. На макроекономічному рівні це проявляється у неузгодженості економічних інтересів суспільства і банків, втраті певної частини перерозподіленого ВВП, який під тиском глобалізаційних реалій спрямовується в розвинені країни світу і, таким чином, сприяє зростанню інших суспільств, тоді як наслідком подібної ситуації для України є зміцнення тіньової економіки. Для подолання зазначених негативних явищ потрібно узгоджене досягнення гармонізації на основі збалансування економічних інтересів банків і суспільства через підвищення ефективності системи взаємного інституційного впливу.

Суспільство і окремі особи та комерційні банки пов'язані між собою правовим механізмом, який дозволяє здійснювати взаємне врахування інтересів. Цей механізм діє через посередників, якими є державні органи - законодавчої, судової і виконавчої влади. Центральним елементом узгодження інтересів в банківській сфері виступає Національний банк України. На нього покладено специфічні функції щодо оцінки ефективності функціонування банківської гармонійної системи України, нагляду та контролю за правопорушеннями, дотримання умов розвитку суспільства, держави в цілому. З упевненістю можна стверджувати, що поки що ми не маємо простого і ефективного інструменту узгодження економічних інтересів в банківській сфері.

Другий пріоритет ми визначили як “формування ефективного інституційного середовища для регулювання факторів конкурентної боротьби та уповільнення монополізації банківської сфери”. На сьогодні ми маємо Класифікацію НБУ за розміром активів банків, за якою вони поділяються на чотири групи: I – “найбільші банки” (активи понад 1 млрд. грн.), II – “великі банки” (активи понад 100 млн. грн.), III – “середні банки” (активи від 10 до 100 млн. грн.) і IV – “малі банки” (активи до 10 млн. грн.). Для кожної групи банків

існують свої особливості щодо конкурентної боротьби. Так, “найбільші банки” - системні банки мають найбільшу за обсягами, кількістю та різноманітністю групу споживачів банківських послуг. Володіючи 70% ресурсів, вони можуть користуватися монопольними перевагами на ринку, отримувати монопольний прибуток [33, с.26]. Банки другої, третьої групи мають змогу обслуговувати меншу кількість клієнтів і оперувати меншими обсягами доходів. Їх можливості щодо реклами, просування на ринку є обмеженими в наслідок обмеженості фінансових ресурсів. Хоча ми оцінюємо банки другої та третьої групи в перспективі позитивно, оскільки вони є найбільш ефективними, мають високу якість обслуговування клієнтів. Більшість банків четвертої групи знаходиться під постійною загрозою закриття, ліквідації, тому що вони не можуть забезпечити виконання вимог НБУ щодо збільшення розміру власного капіталу, величини сформованого резервного фонду. Крім того, на місцях їх витісняють озброєні новими технологіями філії системних банків.

Позиція і політика НБУ щодо різних груп банків повинна бути диференційованою, спрямованою на досягнення максимальних результатів по сукупності з врахуванням інтересів різних рівнів суспільства, банківської системи.

По відношенню до системних банків повинні бути встановлені жорсткі умови щодо зниження ними тиску на менші банки, зменшення ними ступеня монополізації банківського ринку. Наприклад, ввести для системних банків, які мають філії на території економічно-занедбаних районів, регіонів умови обов'язкового фінансування їх розвитку на період до 10 років з одночасною участю в процесі розробки перспективних планів. Припинити вивіз капіталу з цих територій, забезпечити позитивне сальдо руху грошових потоків у філіях за рахунок перерозподілу консолідованих банківських коштів.

Відносно банків другої та третьої групи позиція НБУ повинна бути найбільш сприятливою, оскільки саме ці банки в нових ринкових умовах повинні забезпечити оптимальне узгодження економічних інтересів у банківській сфері. Дане твердження пов'язано з соціально-економічною

природою цих банків. Певна обмеженість у фінансових ресурсах робить їх більш керованими та менше здатними для лобіювання власних егоїстичних інтересів, що з одного боку, посилює їх залежність від НБУ, а з другого – вони залежать від клієнтів, а отже – ідуть назустріч всім зацікавленим у співробітництві контрагентам.

НБУ повинен підтримувати четверту групу – “малі банки”, не зважаючи на низьку ефективність їх діяльності, попри всі вимоги і перестороги, оскільки малі банки відіграють велику роль у економічному становленні регіонів, розвитку малого бізнесу, підприємництва, формуванні позитивного відношення до ринкових перетворень серед населення. НБУ слід переглянути свою політику щодо малих банків. Варто відродити на їх основі традиційні у XIX-XX ст. муніципальні банки, які забезпечували розвиток міст, окремих областей України [22, с.11].

Третій, визначений нами пріоритет “створення умов прискореного розвитку регіонів, вирівнювання їх стану через збільшення фінансування, кредитування перспективних напрямів господарської діяльності” - прямо пов’язаний з викладеними вище міркуваннями. Всі банки, які мають філії, або самі працюють у регіонах повинні забезпечити умови для їх зростання через посилення власної участі у господарському житті. Це надасть у перспективі великі конкурентні переваги як самим регіонам на рівні ринків країни, так і за її межами – на рівні світових ринків. Включення комерційних банків до процесу формування конкурентоспроможності регіонів та країни в цілому є важливим з огляду на тенденції всесвітньої глобалізації та визначення місця України в ній.

Четвертий пріоритет пов’язаний з впровадженням інноваційних ідей, технологій у банківську діяльність. Поки що вітчизняні банки розробляють продукти, надають спектр послуг, які запозичені з досвіду діяльності закордонних банків. Це зрозуміло, оскільки реально ринкове середовище на Україні формується лише одинадцять років. Тим не менш, нам необхідно враховувати власну специфіку по даному питанню. У зв’язку з цим, на власних теренах необхідно розвивати, використовувати методи банківського

маркетингу, маркетинг-менеджменту, стратегічного менеджменту, системного аналізу, тощо. Їх практичне застосування незалежно від тих чи інших місцевих особливостей дає високі результати.

Останній визначений нами пріоритет “підвищення використання “людського фактору” через створення ефективної системи управління, здійснення кадрової політики” є ключовим щодо майбутнього стану та розвитку банківської сфери. Джерелом всякого розвитку є людина, її здатності, можливості взаємодії з іншими подібними суб’єктами. Людина – є, також, головним інституційним суб’єктом, а також основою для формування суспільних інституцій. Одночасно людина виконує роль суб’єкта та об’єкта управління. Поєднання цих важливих аспектів забезпечує розуміння важливості створення в комерційних банках ефективної системи управління, здійснення належної кадрової політики. На жаль, зараз відбуваються негативні процеси в управлінні людськими ресурсами банку – в питаннях управління мають місце вияви волюнтаризму, авторитаризму з боку керівництва, в наслідок чого спостерігається висока плинність кадрів (більше 30% на рік). Особливо це характерно для операційних відділів і середньої ланки управління. При цьому плинність вища серед найманих менеджерів вищої ланки у великих містах: Києві, Харкові, Дніпропетровську, Донецьку, Одесі, тощо. Активно проводиться переманювання кращих спеціалістів, що дестабілізує позначається на діяльності окремих служб, відділів. Іноді перехід спеціалістів супроводжується переходом клієнтів на обслуговування в іншу установу, тобто фактично має місце крадіжка клієнтської бази. Така поведінка є наслідком руйнації традиційної системи цінностей, незавершеності переходу до універсальної системи цінностей, побудованої на засадах права. Незавершеність процесу трансформації системи цінностей призводить до правової незахищеності як людини - працівника, так і, власне, банку. В цьому зв’язку необхідно сприяти затвердженню у свідомості людей правових норм поведінки. Практично, на рівні банків варто розробити, затвердити, впровадити корпоративні кодекси - систему корпоративних цінностей, норм та правил, які б

сприяли підвищенню керованості, налагодженню ефективної взаємодії, кар'єрному росту, творчій і професійній реалізації працівників банківської установи [34, с. 22].

Дослідження особливостей інституційних змін в середовищі діяльності комерційних банків дозволило внести такі пропозиції:

1) покласти на Національний банк України, як ключовий елемент правової системи узгодження економічних інтересів у банківській сфері, забезпечення принципу справедливого розподілу доходів між банками в залежності від їх внеску в загальний розвиток; захист інтересів приватних інвесторів, спрямований на підвищення довіри суспільства до банків, шляхом надання гарантій повернення коштів через створення і розвитку системи страхування вкладів. Адже досвід економічно розвинених країн доводить, що надання гарантій приватним вкладникам позитивно впливає на їх поведінку, і навіть при несприятливій економічній кон'юктурі не зумовлює криз банківської ліквідності у зв'язку з масовим вилученням вкладів.

2) НБУ забезпечити стримування діяльності системних банків, сприяння функціонування великих та середніх банків, фінансову підтримку малих банків, створення на їх основі “муніципальних банків” з метою оптимізації факторів конкурентної боротьби і уповільнення монополізації банківської сфери;

3) комерційним банкам створити в регіонах умови для прискореного розвитку через збільшення фінансування, кредитування перспективних напрямів господарської діяльності з метою забезпечення конкурентоспроможності України на світових ринках;

4) комерційним банкам проводити інноваційну діяльність щодо впровадження нових продуктів і послуг орієнтуючись на вітчизняну особливості;

5) комерційним банкам забезпечити створення ефективної системи управління, проведення кадрової політики на основі розробки, впровадження корпоративних кодексів з метою переходу до універсальної правової системи цінностей, відкритість показників роботи комерційних банків і структури їх

власності. Адже оцінку реальної капіталізації банківської системи України практично неможливо здійснити через закритість інформації.

В цілому банківська система, яка сформувалася в Україні за період незалежності, незважаючи на досить обмежені ресурсні можливості, в основному відповідає цілям, які стоять перед економікою, що розвивається, і намагається задовольняти потреби суб'єктів економіки в банківських послугах.

Таким чином, інституційне середовище банківської діяльності є її визначальним чинником і складається з низки інститутів, які регулюють банківську діяльність, визначає принципи та умови взаємодії її учасників та забезпечує стабільність і розвиток банківської системи.

3.2. Шляхи вдосконалення банківського сектора економіки в Україні

Сучасний стан банківської сфери характеризується наявністю деяких проблем зростання, серед яких найбільш рельєфними є загострення конкурентної боротьби в наслідок об'єктивного уповільнення темпів експансії в зовнішнє середовище, зниження ефективності діяльності та системи управління, відголосу процесу глобалізації, зростання дії позаекономічних факторів, зокрема впливу політичного істеблішменту, правового нігілізму, тощо. У таких умовах необхідно виділити пріоритети, які можуть забезпечити сталий розвиток банківської сфери та економіки в цілому та сформувані заходи, щодо їх досягнення.

Такими пріоритетами, на нашу думку, повинні стати:

1. забезпечення принципу справедливого розподілу доходів між банками в залежності від внеску в загальний розвиток банківської сфери та економіки;
2. формування ефективного інституційного середовища для регулювання факторів конкурентної боротьби та уповільнення монополізації банківської сфери;

3. створення умов прискороного розвитку регіонів та вирівнювання їх стану через збільшення фінансування та кредитування перспективних напрямів господарської діяльності;

4. визначення незадоволених потреб клієнтів щодо банківського обслуговування та їх задоволення на основі пропозиції нових банківських продуктів і різних форм та способів надання послуг;

5. підвищення використання “людського фактору” через створення ефективної системи управління та здійснення кадрової політики в банківських установах [33, с. 32].

Розглянемо кожний із запропонованих пріоритетів та особливості забезпечення їх досягнення в сучасних умовах розвитку України, зокрема її банківської сфери. Отже, головним пріоритетом є забезпечення принципу справедливого розподілу доходів між банками в залежності від внеску в загальний розвиток банківської сфери та економіки. В даному зв'язку необхідно виділити ті показники діяльності банків, які можна було б використати як критерії щодо оцінки внеску окремих банків та банківської сфери в цілому у розвиток держави та зростання рівня і якості життя окремих членів суспільства. Такими показниками можуть бути кількість та розмір виданих коротко та довгострокових кредитів, їх питома вага по відношенню до капіталу банку, обсяг та рівень сплати податків, розмір банківських відсотків по депозитам та кредитам, розмір та напрями інвестування, величина коштів, спрямованих на благодійну та спонсорську діяльність, тощо. Однак на сучасний момент ми повинні констатувати наявність негативних моментів у діяльності більшості банків, пов'язаних з досягненням виключно своїх егоїстичних внутрішньо-корпоративних інтересів, або інтересів певних промислово-фінансових кланів. Це проявляється в прагненні контролювати максимально можливу частку ринку, нав'язуванні невігідних контрагентам умов щодо активних та пасивних операцій - по кредитах, депозитам, інвестиціях, тощо. Як правило, якість обслуговування юридичних та фізичних осіб, особливо в регіонах, не відповідає прийнятному рівню, хоча постійно здійснюються спроби покращити ситуацію.

На макроекономічному рівні це проявляється у неузгодженості економічних інтересів суспільства і банків, втраті певної частини перерозподіленого ВВП, який під тиском глобалізаційних реалій спрямовується в розвинені країни світу і, таким чином, сприяє зростанню інших суспільств, тоді як наслідком подібної ситуації для України є зміцнення тіньової економіки. Для подолання зазначених негативних явищ потрібно узгоджене досягнення гармонізації на основі збалансування економічних інтересів банків і суспільства через підвищення ефективності системи взаємного інституційного впливу.

Показники ефективності роботи банківського сектору і темпи його розвитку визначальним чином залежать від швидкості відновлення реального сектору економіки, а фінансові можливості останнього – від банківського кредитування. Це визначає необхідність використання системно-структурного підходу, що передбачає комплексне вирішення взаємопов'язаних проблем фінансового та реального секторів економіки шляхом диференційованого застосування монетарних інструментів.

За цим підходом, по-перше, заходи щодо стабілізації банківської системи мають спрямовуватися на послаблення дії зовнішніх загроз, а саме:

- на подолання негативних тенденцій в реальному секторі економіки країни, що поліпшить платоспроможність основних клієнтів та партнерів банків і стан фінансового ринку в цілому;

- на гальмування інфляційних тенденцій та підтримання валютної стабільності;

- на посилення контролю за фіскальною дисципліною;

- на розв'язання суперечності між необхідністю підтримання рівня доходів населення як основи розширеного відтворення ресурсної бази банківських установ та потребою у зменшенні соціального навантаження на бюджет і нейтралізації інфляційних факторів з боку попиту;

- на переорієнтацію грошово-кредитної політики НБУ від підтримання номінальної стабільності до стимулювання економічного зростання на основі модернізації та структурної перебудови економіки ;

– на створення сприятливого інвестиційного клімату і підвищення рейтингів України [37, с. 230].

По-друге, перехід банківської системи до розширеного кредитування економіки можливий лише за подолання низки внутрішніх проблем банківського сектору, що вимагає вирішення таких завдань:

– реформування банківського сектору шляхом ліквідації слабких банків і інтенсифікації процесу консолідації банківського сектору, створення єдиної банківської інфраструктури, удосконалення вимог до універсальних банків, розвитку спеціалізованих кредитних організацій;

– подальшої капіталізації банківської системи на основі вирішення комплексу проблемних питань, а саме:

– суперечності між необхідністю ужорсточення контролю за виконанням банками вимог щодо нормативу адекватності капіталу та потребою вивільнення ресурсів для розширеного кредитування економіки, що потребує зниження нормативу адекватності;

– протиріччя між об’єктивною необхідністю входження держави в капітал банків та наслідками процесу одержавлення банків, зокрема зростанням неефективності корпоративного управління банком;

– різновекторності поточної політики одержавлення та стратегічної потреби завчасного визначення чітких критеріїв моменту “виходу” держави із оздоровлених банків, механізмів їх продажу та використання отриманих коштів на реформування економіки;

– невідповідності завдання збільшення надходжень до бюджету необхідності запровадження пільгового оподаткування доходів на капітал, інвестований в банківську систему;

– суперечності між необхідністю зниження доларизації економіки та доцільністю для банків тримати частину капіталу в іноземній валюті, що допоможе протистояти валютним ризикам;

– створення «госпітального банку», що акумулюватиме погані активи банків на основі принципів, запроваджених в країнах Європейського

співтовариства щодо протидії банківським кризам. Це потребує розробки методичних засад моделі викупу проблемних активів банку, уточнення критеріїв віднесення активу до категорії проблемного, визначення джерел фінансування викупу проблемних активів банків, забезпечення ефективного управління проблемними активами на основі обов'язкової участі всіх сторін (банки, держави) у розподілі ризиків (збитків), запровадження податкових пільг щодо операцій продажу та обслуговування проблемних активів;

– забезпечення реального функціонування системи фінансових інститутів розвитку (насамперед Державного банку реконструкції і розвитку та інших форм державно-приватного партнерства) для реалізації масштабних інвестиційних та інфраструктурних проєктів;

– надання рекомендацій (а в окремих випадках – зобов'язань) комерційним банкам, що використовують різні форми державної підтримки, в пріоритетному порядку спрямовувати кошти на підтримку визначених державою галузей і на кредитування об'єктів малого і середнього бізнесу;

– вдосконалення норм регулювання банківської ліквідності, зокрема зміни порядку розрахунку нормативів ліквідності та поступового підвищення нормативу короткострокової ліквідності (Н6) до 40-50 % із передбаченням перехідного періоду (до 1 року) для виконання банками його мінімальних вимог;

– зміцнення ресурсної бази банків шляхом розвитку механізмів цільового внутрішнього запозичення (облігаційні позики) та надання державної підтримки у формі гарантій, участі в інфраструктурних проєктах на принципах державно-приватного партнерства, розвитку довгострокового рефінансування під цінні папери підприємств, що відіграють вагомую роль у економічному розвитку, розширення системи бюджетної підтримки і кредитного стимулювання високотехнологічних секторів економіки, що має включати податкові пільги, прямі субсидії на виробництво продукції, субсидування бюджетом фондів заробітної плати; розробка механізмів субсидування

процентних ставок за кредитами, що надаються на купівлю товарів вітчизняного виробництва;

– підвищення довіри до банків шляхом реформування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у напрямі передачі Фонду функцій участі у ліквідації та запровадженні тимчасової адміністрації у проблемних банках за недопущення створення системи подвійного нагляду за діючими банками та підвищення розміру зборів з банків;

– вирішення проблем позичальників, в першу чергу, тих, чиї залишки коштів після сплати відсотків менші, ніж прожитковий мінімум.

– перегляд принципів регулювання присутності іноземного капіталу в банках України у напрямі забезпечення спрямування коштів іноземних інвесторів в пріоритетні сфери економіки України у спосіб формування синдикатів для фінансування інфраструктурних проєктів та регіональних програм розвитку;

– забезпечення моніторингу змін регуляторних правил, які будуть прийняті Базельським та Європейським комітетами з питань банківського нагляду щодо оцінки ризиків та підвищення вимог до достатності капіталу, оцінка їх відповідності потребам розвитку банківського сектору в Україні та внесення відповідних змін в регуляторні акти НБУ;

– забезпечення самостійності НБУ в розробці монетарних показників, що закладаються в Основних засадах грошово-кредитної політики;

– налагодження консультацій НБУ з комерційними банками на основі колективного моніторингу кон'юнктури міжбанківського ресурсного і валютного ринків та здійснення скоординованих економічних, адміністративних, інформаційних заходів, спрямованих на упередження кризових подій;

– створення єдиної системи кризового менеджменту, яка включатиме макро і мікропруденційний нагляд із посиленням ролі НБУ як основи макропруденційного нагляду, насамперед ужорсточення нагляду за системно важливими кредитно-депозитними установами;

– вдосконалення державного регулювання аудиторської діяльності як незалежної форми контролю в системі управління грошовими потоками та ризиками ліквідності банків в частині підвищення прозорості діяльності аудиторських фірм та розвитку інструментів страхування аудиторських ризиків [7, с. 33].

Реалізація заходів щодо стабілізації банківського сектору, зокрема стимулювання до нарощування капіталу і ліквідності, очищення банківських активів від “поганих” кредитів, сприятиме відновленню основних функцій банківських установ та спрямуванню кредитних ресурсів на розвиток економіки.

Висновки до 3-го розділу

Виходячи з викладеного в першому розділі «Шляхи розвитку банківської системи України» можна зробити наступні висновки:

1. Інституційне середовище банківської діяльності є її визначальним чинником і складається з низки інститутів, які регулюють банківську діяльність, визначає принципи та умови взаємодії її учасників та забезпечує стабільність і розвиток банківської системи.

2. Одним із найважливіших чинників підвищення ефективності діяльності банківських установ в Україні, на наш погляд, є розробка та запровадження у діючу практику нових кредитних продуктів. Втім, основними проблемами, що перешкоджають просуванню на кредитний ринок нових кредитних продуктів для виробництва є: втрата довіри до банківської системи, що веде до зменшення ресурсної бази комерційних банків; неможливість забезпечення стовідсоткової безпеки для електронних продуктів; відсутність механізму організації ефективної побудови і фінансування інноваційної діяльності в банківській сфері.

3. Значну увагу в процесі кредитування зарубіжні банки приділяють процентним ставкам за кредит. Вони використовують фіксовані та плаваючі процентні ставки. Видача кредитів за фіксованою процентною ставкою страхує

позичальника від можливих втрат при підвищенні процентних ставок на кредитному ринку підвищує ризик втрат для банку. При видачі кредитів за плаваючою процентною ставкою, кредитна ставка переглядається і встановлюється відповідно до ринкової. Видача кредитів при цьому мінімізує ризик втрат для банку, однак збільшує його для позичальника.

4. Отже, вітчизняним банкам потрібно звернути увагу на зарубіжний досвід індивідуального підходу до позичальників у плані погашення позик і застосування процентних ставок за кредит, враховуючи ситуацію в реальному секторі економіці.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Після опрацювання даної теми дипломної роботи можна зробити такі висновки:

1. Банківська система – це сукупність Національного банку і комерційних банків під об'єднуючим управлінням Національного банку, яка знаходиться в постійному розвитку і взаємодії між собою, зовнішнім середовищем, і разом утворюючих єдине ціле. Банківська система відноситься до складних систем, що поєднують в собі ознаки детермінованих і імовірнісних систем. Це система активного цілеспрямованого типу.

2. НБУ проводить грошово-кредитну політику, основним завданням якої є стабілізація грошового та кредитного ринків, підвищення конкурентоспроможності банків та використання їхнього стабілізуючого впливу на реальний сектор економіки.

3. Розглядаючи роль банків у ринковій економіці, ми, перш за все, будемо виходити з позиції їх ролі у забезпеченні стійкого економічного зростання у країні, що досягається шляхом трансформації мобілізованих фінансових ресурсів у реальні кредити та інвестиції для економіки.

4. Комерційні банки, займають основну частку кредитного ринку України і виступають важливою його складовою, оскільки забезпечують задоволення потреб суб'єктів ринку у фінансових ресурсах і стимулюють розширення інвестиційно-інноваційної діяльності та економічне зростання країни загалом. Основну питому вагу серед позичальників комерційних банків складають резиденти (44,8%), нефінансові корпорації (32,2%) та домогосподарства (11,3%). Протягом 2009-2011 років спостерігалась активізація процесів кредитування комерційними банками резидентів, не фінансових та інших депозитних корпорацій, що є позитивним. Водночас, необхідно звернути увагу на скорочення обсягів наданих кредитів серед домогосподарств і нерезидентів. Для вдосконалення кредитних відносин в Україні необхідно звернути увагу на усі вищезазначені проблеми банківського

кредитування та забезпечити їх ефективне вирішення запропонованими шляхами.

5. Депозитний ринок України перебуває у стані стабілізації після світової фінансової кризи. До 2008 року відбувався активний розвиток вкладних операцій, зростала кількість депозитів на території України, збільшувався обсяг строкових депозитів, що свідчило про довіру банківському сектору. На сьогоднішній день переважають вклади на вимогу, ця тенденція не дає змогу банкам вести активну політику інвестування, робити чіткі прогнози з приводу як обсягів залучених ресурсів, так і пов'язаних з ними активних операцій.

Для підвищення ефективності та вдосконалення функціонування банківської системи України необхідно здійснити наступні заходи:

1. Стимулювати банки до активнішого управління проблемними кредитами - використання європейської схеми побудови процесів моніторингу і контролю активів та надання підтримки з боку НБУ банкам.

2. Банківському сектору України підвищити рівень капіталізації через: залучення до банків додаткового акціонерного капіталу; розроблення банками планів підвищення рівня капіталізації; стимулювання капіталізації прибутку в банках; удосконалення методики розрахунку обсягів і нормативів регулятивного капіталу та нормативів ризику; впровадження обов'язкового котирування та продажу банками власних акцій на відкритому фінансовому ринку.

3. Підвищити якість підготовки банківських працівників, що потребує узгодження навчального процесу із відповідними запитами банків, враховуючи постійний динамізм фінансового ринку та зміни банківських технологій здійснення різноманітних операцій.

4. Підвищити якість та конкурентоспроможність банківських послуг шляхом активізації процесів консолідації банків; розвитку структури банківського сектору; забезпечення надійності банківських автоматизованих систем; створення умов для застосування електронних банківських технологій;

стимулювання розвитку факторингу та лізингу; створення умов розширення безготівкових розрахунків в економіці; стимулювання банківського обслуговування малого та середнього бізнесу, населення; розвитку нових сегментів ринку банківських послуг.

5. Здійснити швидке удосконалення інформаційних технологій для впровадження нових інформаційних продуктів.

6. Покращити управління ліквідністю в банківській системі шляхом вдосконалення інструментарію регулювання ліквідності і перегляд нормативів ліквідності; планування заходів НБУ щодо управління ліквідністю; спрямування зусиль на підтримання структурного дефіциту ліквідності; спрощення і вдосконалення лінійки банківських депозитів; розробка адекватних моделей прогнозування ліквідності банківської системи.

7. Нарощувати довгострокові ресурси банківської системи за рахунок розвитку механізмів рефінансування, збереження нульової норми резервування; забезпечення рівності доступу до рефінансування всіх банків; доповнення механізму довгострокового рефінансування обмеженнями на використання наданих коштів

8. Розробити механізм і умови участі держави в капіталах банків - використання банків з державною участю як каталізаторів становлення пріоритетних сегментів фінансового сектора; створення „довгих грошей”; посилення контролю за кредитною діяльністю організацій.

9. Створити умови конкурентного співіснування іноземних та українських банків через вдосконалення чинного законодавства, надання пільгових умов та гарантування кредитів на інвестиційні проекти; адміністративного обмеження доступу іноземних банків, концентрації додаткової пропозиції ресурсів на сегментах ринку з найістотнішою присутністю зарубіжних кредиторів; зміцнення конкурентоспроможності вітчизняних банків за рахунок чіткішого розподілу сфер діяльності та сегментів ринку.

10. Забезпечити валютну стабілізацію шляхом недопущення значних курсових стрибків; підтримання адекватного рівня пропозиції іноземної валюти на валютному ринку; посилення контролю за операціями купівлі-продажу іноземної валюти; продовження практики проведення цільових аукціонів з продажу іноземної валюти; звільнення від сплати збору до Пенсійного фонду операцій з купівлі банками іноземної.

11. Запровадити маржинальну торгівлю цінними паперами - успішне здійснення операцій із цінними паперами сприятиме диверсифікації діяльності банків і підвищуватиме рівень ліквідності активів банку та посилить його конкурентне становище.

12. Здійснювати синдикований кредит, що підвищить якість кредитного портфеля банків, дасть змогу видавати великі кредити з меншим рівнем ризику

13. Активізувати маркетингову діяльність - створити необхідні умови для пристосування до вимог ринку, що підвищить конкурентоспроможність й прибутковість. Для розширення її діяльності використовують програми "Агент-банку"- сприяє збільшенню кількості клієнтів банку та Mystery Shopping - допомагає забезпечити виконання стандартів сервісу і створити імідж банку, що піклується і цінує своїх клієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баганець О. Актуальні питання прокурорського нагляду за додержанням законодавства про банки та банківську діяльність / О. Баганець. // Вісник прокуратури. - 2009. - № 12. - С. 8-12
2. Баліцька В. В. Особливості емісійних механізмів монетарної політики у контексті задоволення потреб підприємств у платіжних засобах та нагромадженні капіталу / В. В. Баліцька // Економіка. Фінанси. Право. - 2008. - № 8. - С. 8-10
3. Банківська система України на початку 2013 р.: проблеми і тенденції [Електронний ресурс] / НРА «Рюрік». – Режим доступу: http://www.rurik.com.ua/documents/research/rurik_b_system_tendency_ukr.pdf
4. Банківські операції : Підручник. — 2-ге вид., випр. і доп. / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. — К.: КНЕУ, 2006. — 476 с.
5. Безкоровайний, Є. О. Методичні основи аналізу банківського кредитування фізичних осіб / Є. О. Безкоровайний // Економіка. Фінанси. Право. - 2008. - № 9. - С.19-24
6. Бражко О.В. Стратегії формування портфеля цінних паперів комерційного банку / О.В. Бражко // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – №4. – С. 10-13.
7. Брегеда О.А. Тенденції розвитку світової та вітчизняної банківських систем / О.А.Брегеда, С.М. Савлук // Ринок фінансових послуг. – 2010. – № 4. – С. 27-34.
8. Брітченко І. Роль комерційних банків у розбудові фондового ринку України / І. Брітченко, Р. Перепелиця // Вісник НБУ. – 2010. – № 4.– С. 23-27.
9. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем / Ю.Бугель // Галицький економічний вісник. — 2010. — №2(27).— с.157-163.

10. Василенко Ю.В. Правові підстави застосування процедури санації до банківської установи / Ю. Василенко // Держава і право. - 2007.- № 1.- С.451-456.
11. Василенко Ю.В. Організаційно-правові заходи щодо запобігання виникнення неплатоспроможності банківської установи / Ю. Василенко // Держава і право.- 2007.- № 3.- С.474-480
12. Васюренко, О. В. Банківські операції: навчальний посібник / О. В. Васюренко. - 6-те вид., перероб. і доп. - К. : Знання, 2008. - 318 с. - (Вища освіта XXI століття)
13. Віднійчук-Вірван Л.А. Міжнародні розрахунки і валютні операції.- Львів: Магнолія 2006, 2007.- 214 с
14. Вовчак О.Д. Банківська справа в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку / О.Д. Вовчак // Фінанси України. - 2007. - № 10. – С. 34-47.
15. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа: підручник / О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин, Т.Я. Андрейків. – К.: Знання, 2008. – 564 с.
16. Воробйова Л. А. Керування кредитним ризиком / Л. А. Воробйова // Аудит і фінансовий аналіз. – 2009. – № 1. – С. 132-133.
17. Глібко С. Деякі теоретичні питання механізму господарсько-правового регулювання банківських операцій / С. Глібко // Вісник Академії правових наук України.- 2007.- № 4.- С.150-157
18. Горбенко І.Д. Концептуальні підходи до створення, впровадження та функціонування інфраструктури відкритих ключів Національного банку України / І. Горбенко // Вісник Української академії банківської справи.- 2006.- № 1.-С. 95-100.
19. Гриценко Л.Л. Банківська система України: сучасний стан і напрями розвитку / Л.Л.Гриценко, Є.Ю. Онопрієнко // Гроші, фінанси і кредит. – 2010. – № 10. – С. 111-116.
20. Гузенко О.П. Правовий аспект іпотечного кредитування в Україні / О. Гузенко // Економіка. Фінанси. Право.- 2006.- № 4.-С. 15-19.

21. Дані фінансової звітності банків України станом на 01.01.2009-01.01.20112 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/ Finance_b/2010/01.01.2012/ fin_state.htm](http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Finance_b/2010/01.01.2012/fin_state.htm) -

22. Демчик, И. Управление кредитным риском: финансово-правовой анализ / И. Демчик // Банковский менеджмент. - 2008. - № 8. - С. 5-12

23. Депозити, залучені депозитними корпораціями (крім Національного банку України) за 12 місяців 2011 року [Електрон. ресурс]. – Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44579

24. Дзюблюк О. Особливості сек'юритизації у механізмі управління кредитним ризиком банківської діяльності / О.Дзюблюк // Вісник ТНЕУ. – 2009. – Випуск 2. – С.45-56.

25. Довгалева М.А. Введение европейского банковского идентификатора в украинскую систему международных платежей // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. тез доповідей X Всеукраїнської науково-практичної конференції (22-23 листопада 2007 р.): У 2-х т.: Т.2.- Суми: УАБС НБУ, 2007.- С.83-84.

26. Д'яконова І.І. До питання визначення понять "банківське регулювання" та "банківський нагляд" / І. Д'яконова // Актуальні проблеми економіки.- 2008.- № 8.-С. 183-194

27. Д'яконова, Ірина Іванівна. Методологічні засади розвитку банківського нагляду на базі системної організації банківської діяльності : Спец. 08.00.08 - Гроші, фінанси і кредит [Текст] : автореф. дис. ... д-ра економ. наук / І. І. Д'яконова ; ДВНЗ "УАБС НБУ". - Суми, 2008. - 36 с.

28. Єпіфанов А.О., Маслак Н.Г., Сало І.В. Операції комерційних банків.- Суми: ВТД "Університетська книга", 2007.- 523 с.

29. Журавка Ф.О. Валютна політика в умовах трансформаційних змін економіки України.- Суми: Ділові перспективи; ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008.- 334 с.

30. Завальна Ж.В. Договірні форми в банківській сфері // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. тез доповідей X Всеукраїнської науково-практичної конференції (22-23 листопада 2007 р.): У 2-х т.: Т.2.- Суми: УАБС НБУ, 2007.- С.81-83

31. Карчева Г. Системний аналіз ефективності діяльності банків України [Текст] / Г. Карчева // Вісник Національного банку України. - 2006.- № 11.- С.12-17.

32. Капран В.І. Банківські операції: Навч.посібник для студентів вищих навч. закладів./ Капран В.І., Кривченко М. С., Коваленко О.К., Омельченко С.І. - К.: ЦНЛ.–2006.– 206 с.

33. Карчева Г. Основні проблеми розвитку банківської системи України в посткризовий період та шляхи їх вирішення / Г. Карчева // Вісник Національного банку України. - 2010. - № 8. - С. 26-32.

34. Кльоба Л.Г. Вдосконалення управління банківською інвестиційною діяльністю в Україні / Л. Кльоба // Фондовый рынок.- 2008.- № 11.-С. 17-22.

35. Кльоба Л.Г. Інвестиційна політика банків України в умовах ринкової трансформації економіки/ Л. Кльоба // Регіональна економіка.- 2008.- № 1.-С. 183-190.

36. Коваленко В.В. Ефективність банківської системи в умовах глобальної конкуренції [Текст] / В.В. Коваленко // Актуальні проблеми економіки. - 2008. – 5 (83). – С. 169-176.

37. Колісник М.Б. Банківська система України як учасник глобалізаційних процесів/ Колісник М.Б. // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. - 2011. - №21. - С. 226-230

38. Косова, Тетяна Дмитрівна. Аналіз банківської діяльності [Текст] : нав-чальний посібник / Т. Д. Косова ; Мін-во освіти і науки України, Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. - К. : ЦУЛ, 2008. - 486 с.

39. Костюченко В.М. Управління кредитними ризиками у комерційному банку / В.М. Костюченко // Вісник Хмельницького національного університету. Серія “Економічні науки”. – 2010. – № 1. – Т.1. – С.141-147.

40. Кротюк В., Берназюк Я. Деякі питання, пов'язанні із законодавчим регулюванням створення та діяльності банківських об'єднань в Україні / В. Кротюк // Право України.- 2006.- № 2.-С. 43-47.

41. Лепинська, І. О. Еволюція банківського регулювання та нагляду в Україні / І. О. Лепинська. // Вісник Української академії банківської справи. - 2009. - № 1. - С. 81-87.

42. Лютий І. О. Банківський маркетинг: підручн. для студ. вищ. навч. закл.– К.: Центр учбової літератури, 2010. – 776 с.

43. Малюкова І.В. Проблеми та перспективи запровадження Базеля II у світі та в Україні / І. Малюков // Економіка і прогнозування.- 2008.- № 2.-С. 49-66

44. Мельник П. В., Тарангул Л. Л., Гордей О. Д. Банківські системи зарубіжних країн: Підручн. / П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, О. Д. Гордей. – К.: Алерта, Центр учбової літератури, 2010. – 586 с. – С. 63-97.

45. Мещеряков А.А. Організація діяльності комерційного банку.- К.: ЦУЛ, 2007.- 608 с.

46. Мещеряков А.А. Організаційно-технологічні аспекти підвищення ефективності функціонування комерційного банку [Текст]: монографія / А.А. Мещеряков – К.: Наук. Світ, 2006. – 347с.

47. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін / За ред. В.С.Стельмаха. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. – 404 с.

48. Мрочко М. Причини втрати та шляхи відновлення довіри до банківської системи України / Мрочко М., Тихан Ю. // Формування ринкової економіки в Україні. - 2009. - №19.- С. 379-386

49. Остапчук Я. Уніфікація правового та економічного визначення кредиту / Я. Остапчук // Економіст.- 2008.- № 3.-С. 42-45.

50. Плотнікова, М. В. Відповідальність банків за порушення законодавства у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму / М. В. Плотнікова // Правовий вісник Української академії банківської справи. - 2008. - №1. - С. 62-68.

51. Працовнік, Тетяна. Принцип підзвітності Європейського Центрального банку: правовий аналіз та особливості реалізації / Т. Працовнік // Підприємництво, господарство і право. - 2008. - № 11. - С. 168-171.

52. Прокопів І.І. Сучасний стан та роль банківської системи у фінансуванні реального сектора економіки / Прокопів І.І. // Економічний простір. - 2012. - №33. - С.146-159

53. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник тез доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 жовтня 2010 р.): у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми : ДВНЗ "УАБСНБУ", 2010. – Т. 1. – 177 с.

54. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 21.04.2011 р. №3265-VI [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

55. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 20.05.1999 р. № 679- XIV[Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

56. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг. Закон України від 12.07.2001 № 2664-III [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

57. Пурій Г.М. Роль комерційних банків у розбудові фондового ринку України / Г.М. Пурій // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – №21. – С. 9-12.

58. Пшик Б. Перспективи розвитку маржинальної торгівлі цінних паперів в Україні / Б. Пшик // Вісник Національний банк України -2010.- № 4 (170) . – С. 78-82.

59. Сирота А. Генезис категорії "кредит", її співвідношення з категорією "позика" / А. Сирота // Підприємництво, господарство і право. - 2008. - №12. - С.106-109.

60. Сич Є.М. Проблеми та можливості виходу з кризи банківської системи України / Є.М. Сич, Я.В. Жарій // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2009. – №39. – С. 5-16.

61. Сідак М.В., Ціпкало Й.І. Правові основи реформування банківської системи України відповідно до стандартів ЄС // Науковий вісник Національної академії ДПС України. – 2005. - № 4 (31). – С. 214-223.

62. Скоропад І.С. Потреба та економічна сутність антикризового управління банківським сектором національної економіки в теперішніх умовах / Скоропад І.С., Турко В.В., Матійців Н.І. // Науковий вісник НЛТУ України:Збірник науково-технічних праць. - 2009. - №19.5. - С. 224-228

63. Снігурська, Л. Особливості первісного визнання кредитів, наданих не за ринковою ставкою / Л. Снігурська // Вісник Національного банку України. - 2008. - № 11. - С. 50-59.

64. Старицький М. Вплив глобалізації на розвиток правового регулювання банківської діяльності в Україні // Підприємництво, господарство і право. – 2007. - № 9. – С. 59-61.

65. Тимошенко Т.О Проблеми банківської системи України: шляхи вирішення / О. П. Тимошенко // Економіка та держава – 2009.- № 7.- С. 45-46.

66. Тептя О.В. Організація системи управління кредитним портфелем у комерційному банку / О.В.Тептя // Вісник Хмельницького національного університету. Серія “Економічні науки”. – 2010. – № 5. – Т. 2.– С. 141 – 144.

67. Черничко Т.В. Державне регулювання банківської системи України. / Черничко Т.В., Ющик Р.О. // Науковий вісник НЛТУ України:Збірник науково-технічних праць. - 2010. - №20.5. - С.264-269

68. Чиж Н.М. Сучасний стан банківського кредитування в Україні / Н. М. Чиж // Економічний форум. – 2011. - №2. – С. 9-15.

69. Челомбітько Т.В. Шляхи нарощування та ефективного використання потенціалу банківського сектору економіки України / Т.В. Челомбітько // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Економічна серія. – 2009. – № 840. – С. 242 – 245.

70. Чуб О.О. Адаптація банківського законодавства України до права Європейського Союзу: стан, проблеми та перспективи // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 57-67.

71. Формування монетарної економіки і монетарної політики Національного банку України в контексті розвитку світової економічної теорії: монографія/ авт. кол.; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С.Смовженко, канд. екон. наук, доц. Г.Я. Стеблій. – К.: УБС НБУ, 2010. – 271 с.

72. Цилюрик Л. Г. Аналіз сучасного стану депозитного ринку України [Електронний ресурс] / Л. Цилюрик //– Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Economics/1_110788.doc.htm

73. Шаповалова С М. Банківська та фінансова системи: спільність та відмінності / Шаповалова С М., Трускалова О.І. // Часопис економічних реформ. - 2011. - №1.- С. 66-71.

74. Шемшученко, Г.Ю. Банківський кредит у системі кредитних відносин / Г.Ю. Шемшученко // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. - Випуск 10. - К.: НАН України, 2008. - С. 316-325.

75. Шулик В. Банковская система Украины: испытание кризисом [Електронний ресурс] / В. Шулик // РА «Кредит Рейтинг». – Режим доступу: <http://www.credit-rating.ua/ru/analytics/analytical-articles/12570/>

ДОДАТКИ

Динаміка кількості комерційних банків в Україні [21]

Динаміка активів комерційних банків [21]

Динаміка зобов'язань комерційних банків [21]

